

skab og præsident Hindenburg holdt hånden over de nazistiske halvmitlære organisationer? Tschachotins tanker var en udfordring, fordi de byggede på den grundopfattelse, at kun en samlet arbejderbevægelse kunne slå fascismen tilbage, hvorimod borgerskabet selv i bedste fald ville vakle og være ude af stand til at trodse nazismen. Derfor, understregede Tschachotin, var det nødvendigt med enhed mellem socialdemokrater og kommunister. Trepilemærket skulle være symbol på samling og styrke.

Et år før Tschachotins ankomst til Danmark havde Ib Kolbjørn i Rød Ungdom rapporteret fra Tyskland om trepilebevægelsens indsats under rigsdagsvalget (5). Ønsket om at få et modstykke til de fascistiske tendenser i bl.a. Konservativ Ungdom førte til, at københavnske DSU-afdelinger tog ideen op om at opbygge en værneorganisation. Allerede i 1931 havde Harry Petersen dannet Jernfronten på Vesterbro. Navnet var inspireret af det tyske socialdemokratiske Die eisener Front. Med ham som drivkraft blev der nu dannet ordensværn over hele København. De enkelte kolonner i ordensværnet blev opkaldt efter kendte navne i den internationale arbejderbevægelse. Vesterbro-kolonnen kaldte sig f. eks. Rosa Luxemburg, og Indre By-kolonnen tog siden navn efter en af arbejderheltene fra kampene i Østrig i 1934, Kolomann Wallish (6).

Partiets og ungdomsbevægelsens ledelse så imidlertid med skepsis på den uniformering, som var en del af bevægelsens kendetegn. I første omgang udpegede DSU en Københavnsledelse for ordensværnet for på denne måde at få føling med udviklingen i det uniformerede korps. Ordensværnet og trepilebevægelsen var næppe noget større indslag i DSUs samlede aktiviteter i 1933-34 men kom til at udgøre et politisk problem for Socialdemokratiet, fordi medlemmerne af ordensværnet stadig stærkere understregede, at enhed med kommunisterne var nødvendig i kampen mod fascismen. Det var erfaringer fra Tyskland, der lå bag denne erkendelse, og de fik deres synspunkter yderligere bekræftet af begivenhederne i Østrig, hvor det socialdemokratiske beskyttelsesforbund satte sig til modværg mod Dolfuss' fascistisk inspirerede statskup.

At Tschachotin fik så stor indflydelse i Socialdemokratiske Studenter skyldtes især, at Vikelsøe Jensen var meget optaget af den

nye agitationsteori (7). Også Bernhard Bøggild interesserede sig for trepileteorien, og snart blev Tschachotin en hyppig gæst hos Bøggild, hvorved også Jungclas traf ham. Jungclas delte ikke Vikelsøe Jensens og Bøggilds interesse for trepileteorien. Han anså agitationsprogrammet for intetsigende, men han blev på den anden side klar over, at det for trotskisterne gjaldt om at komme i diskussion med de unge socialdemokrater, der var blevet inspireret af trepilebevægelsen, da han forudså, at de på et tidspunkt ville blive udelukket af Socialdemokratiet og at man derfor måtte komme i forbindelse med de menige medlemmer (8).

I september 1933 indtrådte Bøggild i ledelsen af en nyoprettet

EKSTRABLADET

Psykologi og Storpolitik:

HVORFOR JERNFRONTEN BLEV — EN BLIKFRONT

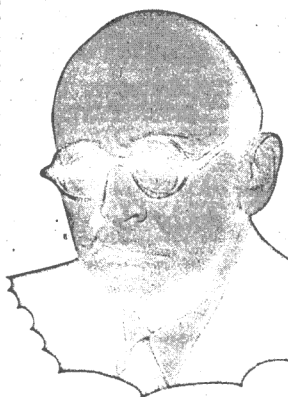
Dens Skaber, den russiske Professor
Tjakotin fortæller

De gamle Partiførere med Otto Wells i
Spidsen var døde og blinde for Psykologi

HJEM har ikke hørt Tale om den ty- i Kraft af sin Massepsykion, hvis vi ikke
ske "Jernfront", "Die eisene repte en Modvægt imod ham.
Front", Socialdemokratiske Kamp-Organisation mod Nazismen? Som Hagekors- Pan den Maade blev Jernfronten
til. En skønne Dage havde jeg Ideen
til "De tre Pile", der gennemfører

et af Nazisternes Symbol, er "De tre Pile" Jernfrontens, og Emblemets kører nu oppe højt i Himmelen af Socialdemokratiske Ungdom. Ejendommeligt nok er det en Russ, der har organiseret denne Kamp-Bevægelse i Tyskland — og ikke en Politiker af Fag, men en stille Videnskabsmand. Hans Navn er Professor Tjakotin, og han opholder sig i Øjeblikket her i København, beskæftiget med fysiologiske Studier hos Professor Oluf Thomsen.

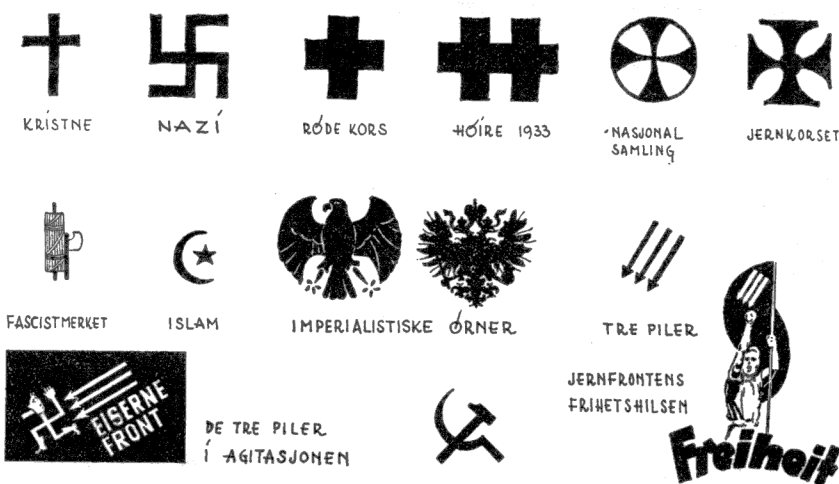
Professor Tjakotin har et berømt Navn som Videnskabsmand. Han er Kier af Nobelpris tageren, Professor Pavlov, den nægtige, gamle Gubbe, der besøgte København i Fjor i Anledning

Prof. Tjakotin fotograferet af EKSTRABLADET i Dag. Hagekorsret, og i de følgende Måneder — det var i Foråret 1932 — foretog jeg at interessere Parti-

Den tyske socialdemokrat Serge Tschachotin vakte opsigt, da han i Danmark udgav en bog om de psykologiske teorier bag trepilebevægelsen, "Trepil mod Hagekors. Her et interview i Ekstrabladet i oktober 1933. De tre pile skulle symbolisere slagordet H.M.V. — Hass, Mut, Verachtung! Had til nazisterne, Mod i kampen, Foragt for de gamle førere.

Socialdemokratisk Propagandaforening, der skulle arbejde for at få Socialdemokratiet til at benytte Tschachotins agitationsteorier (9). Bøggilds store interesse for trepilebevægelsen var ved at blive lidt af et problem for den trotskistiske gruppe. I slutningen af oktober 1933 (samme måned som Tschachotins bog udkom) sendte Jungclas på Bøggilds vegne noget materiale udarbejdet af Tschachotin til Trotskij, men tilføjede samtidig udtrykkelig, at han kun opfyldte pligten over for sin vært: "Jeg beder Dem betænke, at hele mit politiske arbejde er afhængig af kammerat Bøggild. Politisk gør jeg naturligvis ingen indrømmelser." Nederst på brevet havde en anden tysk emigrant Alfred Schöler tilføjet: "Vi har diskuteret med kam. T.

Politisk kamp på symboler. Illustration til artikel i Frem af Serge Tschachotin om symbolikkens betydning i de politiske bevægelser. Trepilemærket er gengivet i tre forskellige udgaver.

Fuldkommen upolitisk. Vil hverken vide af program eller nyt parti (10)." Trotskij tog sig imidlertid tid til at skrive nogle kritiske kommentarer til det materiale, han havde fået tilsendt. Dem sendte han både til Jungclas og Bøggild. Selve kritikken er gået tabt, men at den var totalt afvisende, kan man forstå af følgebrevet til

Bøggild, hvor Trotskij bl.a. skrev: "Jeg har forsøgt at nedfælde mine tanker om det. Som De ser af vedlagte dokument er min kritik fuldstændig afvisende. Jeg kan desværre ikke gøre for det. Hvor det drejer sig om afgørende spørgsmål i den revolutionære kamp, hører venligheden op (11)."

Trotskijs resolute reaktion fik afklaret holdningen til Tschachotin. Jungclas skrev omgående, at der synes at foreligge en misforståelse med Bøggilds formål med at sende papirerne til Trotskij (12). Af et brev fra Bøggild en uge senere fremgår det, at Jungclas helt enkelt havde dummet sig, idet han sammen med Tschachotin havde sendt materialet til Trotskij, medens Bøggild var i Tyskland. Bøggild var uden kendskab til dette og tilføjede, at han var klar over begrænsningerne i Tschachotins teori: "At propagandaen er et nødvendigt kampfæddel, vil ingen bestride, der har lært af russernes og Goebbels propagandafæddel. Men ingen vil af den grund tænke på at ophæve propagandametoderne til videnskabelige grundsætninger... I sin politiske opfattelse er Tsch. fuldstændig forvirret... Tsch. har skrevet et dilettantisk program, som jeg overhoved ikke beskæftiger mig med... (13)."

Ved at afklare holdningen til Tschachotin lykkedes det at vinde Bøggild for et tættere samarbejde med den trotskistiske gruppe. Snart kunne Jungclas nemlig berette, at Bøggild nærmede sig den kommunistiske venstreoppositionens synspunkter: "B.B. er gennem sine antireligiøse foredrag meget populær i arbejderungdommen. I centrum for hans kritik af partiet står nu kravet om en aktiv modstand. Han har altid taget udgangspunkt i det tyske Socialdemokratis fejl og kunne derfor fremsætte en temmelig åben kritik af socialdemokraternes politik." Bøggilds konkrete forslag var bl.a. aktivt forsvar for de demokratiske rettigheder, enhedsfront mellem alle arbejdere, opbygning af arbejderværn osv. Dette var krav, som alle lå på linie med venstreoppositionens (14).

I oktober 1933 var Bøggild på agitationsturne i Jylland, hvor han knyttede kontakt til mange oppositionelle socialdemokrater. I begyndelsen af december lykkedes det for første gang at samle en gruppe venstresocialdemokrater hos Bøggild. Gruppen besluttede at holde en møderække om principielle spørgsmål. Om denne gruppe skrev Jungclas,

at den med emigrantgruppens hjælp ville søge at opbygge en fraktion inden for Socialdemokratiet: "De er endnu ikke kommunister, men stadig venstresocialdemokrater, der vil kæmpe for at reformere partiet (15)". Disse møder var dog ikke kun for venstresocialdemokrater. Det blev aftalt, at én SAP'er, tre trotskistiske emigranter samt enkelte danske sympatisører kunne deltage i møderne (formentlig Svend Johansen og Agathon Dupont). Der var også planer om at arrangere en ugeskole i Bøggilds hjem for unge oppositionelle socialdemokrater fra provinsen. I disse møder deltog også de mest aktivistiske medlemmer af Socialdemokratiske Studenter, deriblandt Vikelsøe Jensen og senere statsminister J.O. Krag. (16).

Den trotskistiske gruppe gik ikke ind i den venstresocialdemokratiske gruppe - tværtimod: "Vores kammerater betoner igen og igen, at vi ikke har noget at gøre med denne organisation", skrev Jungclas. "Vi taler heller aldrig på "dens vegne" når vi diskuterer. Vi vil gerne hjælpe med at opbygge en venstrefløj, men vi afgrænser os politisk fra disse folk. Vi er kommunister og ikke socialdemokrater (17)." En sådan hårfin afgrænsning må have været vanskelig at praktisere i en lille diskussionsgruppe, og den må have været endnu vanskeligere at forklare over for de ret uskoledede folk, de trotskistiske emigranter var kommet i kontakt med.

Bøggilds gruppe var kun én blandt flere venstresocialdemokratiske grupper, som stillede krav om en mere aktiv linie i kampen mod fascismen. Socialdemokratiets top var nok enig med oppositionen om, at der burde træffes ekstraordinære foranstaltninger for at hindre den brune fare i at brede sig, men den var totalt afvisende overfor enhver tanke om at samarbejde med kommunisterne. I stedet gennemførte den socialdemokratiske-radikale regering i april 1933 en lov, som forbød alle uniformerede politiske korps. Loven var rettet mod de fascistiske tendenser, men forbudet ramte også det kommunistiske arbejderværn og DSUs ordensværn, der ifølge egne opgivelser talte omkring 1.000 medlemmer. For at vise hvor man stod, ekskluderedes Tschachotin af Socialdemokratiet i april 1934 (18).

På DSUs kongres samme måned prøvede de venstresocialdemokratiske grupperinger at gøre op med ledelsen. Bøggild, Vikelsøe Jensen, J.O. Krag og Arild Hvidtfeldt (sidstnævnte fra Gentofte afdeling) ville

samle et flertal, der kunne vælte ledelsen og gøre DSU mere aktivt antifascistisk, men forsøget mislykkedes. I stedet blev kongressen en sejr for ledelsen, og det afvist at benytte trepilemærket som DSUs officielle symbol (19). DSUs formand H.C. Hansen udtalte efter kongressen, at socialdemokratisk ungdom "ikke er til fals" for øjeblikksstemninger eller romantiske diktaturtendenser, men at DSU "står urokkeligt fast" på Socialdemokratiets grund (20). Dermed havde Trepilebevægelsen lidt nederlag i DSU, omend den stadig havde mange tilhængere.

DSUs ledelse besluttede herefter, at ordensværnets medlemmer ikke måtte bære uniform og i september 1934 opløstes ordensværnet helt. Dette medførte stor harme blandt dets medlemmer og resulterede i uro og intern strid i Københavnsafdelingen. En del oppositionelle meldte sig ud og sluttede sig under ledelse af Harry Petersen sammen i en ny gruppe, Alarmgruppen, der ved sin start bestod af ca. 200 medlemmer (21). Gruppens navn var inspireret af Tschachotin, som havde sluttet sin bog med disse linier: "Vi kalder derfor den samlede arbejderklasse og alle frihedselskende mennesker i alle lande i kamp. Derfor - Alarm! (22)"

Mens striden om ordensværnet stod på, var Bøggild en særdeles aktiv debattør i DSU. Igen gennem mødeindkaldelser i Social-Demokraten kan man se, at han var indleder ved mindst otte møder i oktober og november (23). Emnerne var enhedsspørgsmålet, Socialdemokratiets programarbejde og kampen mod fascismen. Formålet var at styrke de oppositionelle kræfter inden for Socialdemokratiet. Bøggild var kendt både inden for og uden for Socialdemokratiet, ligesom hans samarbejde med den trotskistiske gruppe var almindeligt kendt. DKPs Kommunistisk Tidsskrift skrev således, at Trotskijs danske meningsfæller væsentligst var at finde blandt de socialdemokratiske studenter og intellektuelle: "Det var dem, der i sin tid organiserede indspilningen af den berømte "Trotskij-film" i Idrætshuset, og så godt d'herrer Bøggild og Vikelsøe Jensen formår, efterplaprer de trotskismens argumenter om Komintern (24)."

Støtten til det fraktionelle DSU-arbejde betød, at en egentlig dansk trotskistisk gruppe begyndte at tage form. Drivkraften i den var Svend Johansen. Gruppen kaldte sig Den danske sektion af Inter-

Trotskijs "københavnertale", udsendt af den danske gruppe Internationale Kommunisten (Bolcheviker-Leninister) i begyndelsen af 1935.

nationale Kommunisten (Bolscheviker-Leninister), og den begyndte at udsende nogle af venstreoppositionens længe savnede tekster på dansk. I januar-februar 1935 udgav den således som duplikeret pjece Trotskijs Københavnertale "Et forsvar for den russiske revolution" med et forord, der satte talen i sammenhæng med de aktuelle begivenheder i Sovjetunionen (bl.a. mordet på Kirov) (25). Den danske gruppe kan ikke have talt mange medlemmer. Svend Johansen oplyste i 1934 til politiet (formentlig i forbindelse med en emigrantsag), at han var leder af en gruppe på 20 personer, men heri må emigranterne have været medregnet (26).

Samtidig med at den trotskistiske gruppe tog disse små skridt fremad, var DSU-oppositionen i rivende udvikling. Internationale Kommunisten søgte direkte og via Bøggild at præge udviklingen, men deres indflydelse var begrænset. Samlingspunktet for de oppositionelle DSU-ere blev den nystiftede Alarmgruppe, der i opbygning og formål mindede om ordensværnet. Gruppen ønskede at skabe en revolutionær DSU-bevægelse og var modstander af det socialdemokratiske klassesamarbejde. Kravet om enhedsfront var centralt i gruppens

"aktionserklæring" (27), hvilket ikke kan undre i betragtning af at Alarmgruppen brød med DSU på netop dette spørgsmål.

Enhedsfronten og konkrete erfaringer med enhedsarbejdet blev behandlet i næsten alle numre af gruppens blad Alarm, og bladet kunne bringe mange konkrete eksempler på hvorledes det andre steder var lykkedes socialdemokrater og kommunister at finde sammen i enhedsarbejde. Enhedsforsøget mellem studenterorganisationerne i Frankrig blev fremhævet, og det samme blev arbejderenheden i Asturien i kampen mod fascismen (28). Om erfaringerne fra Tyskland i 1933 skrev bladet, at Socialdemokratiets ledelse måtte bære et stort ansvar for at enhedsfronten med kommunisterne ikke kom i stand i kampen mod Hitler - uanset hvilke motiver eller begrundelser, som i det skjulte kunne ligge til grund for kommunisternes holdning (29).

I begyndelsen af 1935 blev enhedsspørgsmålet aktualiseret af endnu en international begivenhed. 13. januar skulle der i overensstemmelse med Versaillestraktaten afholdes folkeafstemning i Saar, om hvorvidt området skulle tilhøre Frankrig eller Tyskland. Folkeafstemningen blev i lige så høj grad en afstemning for eller imod nazismen og blev fulgt med spænding, fordi der var tale om frie valg. Folkeafstemningen blev endnu et nederlag for antinazisterne, idet Saar med 90 pct. stemte sig tilbage til Tyskland. Herhjemme blev der i anledning af folkeafstemningen afholdt en større antifascistisk enhedsdemonstration, arrangeret af DKU og Alarmgruppen. Socialdemokratiets ledelse afviste at være med i, hvad de betragtede som en kommunistisk demonstration. Samtidig blev det forbudt enkeltmedlemmer af Socialdemokratiet og DSU at deltage, men en del DSU-ere deltog alligevel. At det lykkedes, betragtede Alarm som en sejr.

DSUs ledelse benyttede anledningen til at tage det endelige opgør med oppositionen. Fra alle DSU-afdelinger forlangtes indberetninger om, hvem der havde deltaget. Kort efter blev 40 medlemmer ekskluderet. Hårdest gik det ud over Lygten og Ravnsborg afdelinger. I Ravnsborg blev hele ledelsen ekskluderet, og til afdelingens øvrige medlemmer udsendte DSU et cirkulære om, at en fløj i den tidligere ledelse havde trodset forbudet om samarbejde med "kommunistiske diletantpolitikere" (30).

Alarmgruppen kom ikke til at eksistere ret længe. Den usikre

position mellem kommunister og socialdemokrater betød et pres på gruppen fra flere sider. Samtidig var gruppen meget uens sammensat. Ordensværnet havde bl.a. tiltrukket en del medlemmer, som først og fremmest var interesseret i de ydre former. De mere politisk orienterede i DSU kaldte dem for "støvletramperne" (31). Støvletramperne faldt efterhånden fra, og i marts-april 1935 blev Alarmgruppen sprængt. Gruppen havde på dette tidspunkt ført orienterende forhandlinger med DKU om oprettelsen af et beskyttelseforbund (32), men det resulterede blot i, at en del medlemmer meldte sig ind i DKU. Ca. 70 medlemmer søgte tilbage til DSU.

Tilbage var Harry Petersen, der sammen med en gruppe (kaldet Vesterbrogruppen) søgte at videreføre Alarmgruppen under navnet Anti-Fascistisk Kampforbund. Det var tænkt som en frontorganisation, som skulle tiltrække socialdemokrater og partiløse, men der var ikke mange partiløse tilbage fra den oprindelige DSU-opposition. Størstedelen af medlemmerne af det nye kampforbund var medlemmer af enten DKU eller DKP. I sommeren 1935 blev kampforbundet yderligere splittet på grund af uenighed om organisatoriske spørgsmål. Harry Petersen selv søgte at blive genoptaget i DSU i maj 1936, men blev afvist. Først i februar 1937, hvor DSU-oppositionen for længst var ude af billedet, lykkedes det for ham (33). DSU-oppositionen havde givet DSU store problemer i København, men i en større sammenhæng spillede den en ringe rolle. DSU var i disse år inde i en kraftig medlemsfremgang, og på trods af uroen øgedes medlemstallet fra 20.600 til 23.100 mellem 1934 og 1935. Tilgangen af nye medlemmer var således langt større end antallet af ekskluderede og udmeldte (34).

Ser man på den samtidige udvikling i det danske samfund, er det bemærkelsesværdigt, at DSU-oppositionen og den trotskistiske gruppe i så ringe grad beskæftigede sig med tidens sociale og økonomiske spørgsmål. De hovedproblemer, som optog f.eks. det kommunistiske parti var - udover den antifascistiske kamp - bl.a. arbejdsløshedsbevægelsen og kampen mod statens øgede greb om fagforeningerne og overenskomstsyste-met, men det var ikke centrale spørgsmål for den socialdemokratiske opposition. Det skyldtes dog ikke, at de DSU-oppositionelle alene lagde vægten på det aktivistiske arbejde og

ikke interesserede sig for disse problemer. F.eks. ønskede de en mere aktiv holdning i arbejdsløshedsarbejdet. De tog også stilling til forsvarsspørgsmålet. Da DSUs ledelse i 1934 søgte at gøde bunden for en mere forsvarsvenlig holdning ved at udsende en pjece af general Wieth om forsvarssagen til DSU-afdelingerne, medførte dette en skarp reaktion fra hele DSU-København (den såkaldte Wieth-affære) (35).

De DSU-oppositionelle interesserede sig således nok for hjemlige spørgsmål, men det var de internationale problemer og kampen mod fascismen, som stod i centrum. Socialdemokratiets officielle politik var, at det borgerlige demokrati var et værn mod fascismen. Efterhånden understregede partiledelsen mere og mere, at især det danske demokrati havde specielle, positive træk som gjorde det til et særligt effektivt værn. I modsætning hertil understregede oppositionen de internationalistiske træk i kampen mod fascismen og henvis-te til arbejderbevægelsens erfaringer i Østrig, Frankrig og Spanien. Den trotskistiske gruppe stemte med sit syn ganske godt overens med grundholdningerne i DSU-oppositionen.

De tyske emigranter måtte ikke selv deltage i politisk arbejde. Deres eneste mulighed bestod derfor i at søge at vinde nogle af de unge DSU-ere for venstreoppositionens synspunkter, og hertil var diskussioner om enhedsfronten et godt udgangspunkt. Med henvisning til de katastrofale følger af Hitlers magtovertagelse agiterede de for kravet om enhed i arbejderbevægelsen, og disse synspunkter vandt genklang blandt de oppositionelle DSU-ere. DKP søgte også at præge DSU oppositionen (Metz'eksklusion var en udløber heraf, se afsnittet "DKP/DKU-Oppositionen (Metzgruppen)"), men ingen af de politiske retninger var stærke nok til at samle DSU-oppositionen om en bestemt politik. Følgen blev en splittelse i mindre grupper.

Som bekendt opfattede trotskisterne sig som en kommunistisk opposition, hvilket bl.a. ses af, at de omhyggeligt understregede, at der var forskel på dem og de socialdemokratiske oppositionsgrupper. Samarbejdet med den socialdemokratiske opposition skulle styrke enhedsarbejdet og derigennem bane vejen for den egentlige opgave: kontakt til medlemmer af det kommunistiske parti for at det kunne styrke den kommunistiske venstreopposition i Danmark.

Socialistisk Arbejder Ungdom

Indtil 1933 havde den kommunistiske venstreopposition opfattet sig som en fraktion i den kommunistiske bevægelse, på trods af at det ikke var muligt at arbejde inden for de enkelte partier. Efter den tyske arbejderbevægelses nederlag og især efter at Komintern bagefter godkendte KPDs politik i månederne op til Hitlers magtovertagelse, blev den kommunistiske venstreopposition klar over, at det var umuligt at reformere Komintern. Det politiske mål for venstreoppositionen ændredes derfor til at man ønskede at danne en ny internationale, en 4. internationale. Overalt var de trotskistiske grupper imidlertid små og isolerede, således som det også var tilfældet i Danmark. I første omgang gjaldt det om at overvinde denne isolation, bl.a. ved at komme i kontakt med, hvad der iøvrigt fandtes af oppositionelle.

Trotsky skrev i sommeren 1933, at mere eller mindre betydningsfulde venstrefløjsgrupper var brudt ud af de socialdemokratiske partier i alle lande. Han mindede om, at Komintern fejlagtigt karakteriserede disse "uafhængige" socialister som venstresocialfascister. Derfor måtte det være en opgave for den kommunistiske venstreopposition at komme i dialog med disse grupper, så de kunne udvikles i kommunistisk retning (1). Trotsky opfordrede den lille engelske gruppe til at gå ind i ILP (der var et af de "gamle" uafhængige socialistiske partier, der havde været med i wiener-internationalen). Hensigten var at vinde ILP for 4. internationales synspunkter. Det blev dog samtidig understreget, at det skulle gøres åbent, og at trotskisterne skulle bevare deres selvstændige synspunkter. Trotsky vurderede, at de engelske trotskister i ILP ville komme i forbindelse med ca. 1.000 revolutionært indstillede arbejdere. Han lagde ikke skjul på, at det var venstreoppositionens isolerede situation, der var begrundelsen for taktikken. Han mente, at det ville være muligt i ILP at arbejde for ideen om en ny internationale, fordi det ikke var en politisk homogen organisation.

Denne politiske taktik blev kaldt entrismen og har siden været benyttet utallige gange med mere eller mindre held af trotskistiske organisationer for at overvinde deres isolation. Grundideen er, at

den revolutionære organisation går ind i en masseorganisation og vinder arbejderkadre for sine synspunkter for derefter på et senere tidspunkt at trække de mange nye sympatisører med ud og danne en selvstændig trotskistisk organisation. I 1933-34 var entrismen endnu ikke en fuldt udviklet taktik.

ILPs placering som et "uafhængigt" parti, hverken tilsluttet 2. eller 3. internationale, betød, at det forekom rimeligt, at 4. internationales tilhængere meldte sig ind her. Anderledes international opsigt vakte det, da den entristiske taktik blev gentaget i Frankrig i 1934-35. Her var den trotskistiske organisation blevet fuldstændig isoleret, efter at kommunister og socialister havde indgået en enhedsaftale. Trotsky anbefalede sine franske meningsfæller at gå ind i det franske socialdemokratiske socialistparti og herigennem søge at overvinde isolationen (2). Desuden anbefalede han 4. internationales tilhængere i alle andre lande til at gøre som i Frankrig, dvs. træde ind i socialdemokratiene, hvilket førte til en heftig diskussion om entrismen. Tilhængernes argument for den entristiske taktik var, at det skete i en situation, hvor der allerede var et skred til venstre blandt de menige medlemmer i de socialdemokratiske partier, og at det måtte være trotskisternes opgave at drive dette skred i revolutionær retning. Desuden kunne det tvinge de trotskistiske smågrupper ud af deres sekteriske interne rivninger.

I Kommunistisk Tidsskrift kommenteredes "det franske sving" således: "Så kommer der pludselig meddelelse om, at en konference af franske trotskister den 24. august 1934 har besluttet at indmelde sig i Socialdemokratiet... Da Trotsky personligt anbefalede forslaget på det varmeste, blev indmeldelsen fuldbyrdet med det samme. Kredsløbet var sluttet, og trotskisterne endte, hvor de åndeligt kom fra, og hvor de hører hjemme (3)." Et var nemlig socialistpartiet i Frankrig, noget andet det danske socialdemokratiske regeringsparti. Det må umiddelbart have forekommet revolutionære arbejdere uforståeligt, at de skulle melde sig ind i Socialdemokratiet, som afviste enhver aktionsenhed i kampen mod fascismen, og hvis politik de bekæmpede i fagforeninger, arbejdsløshedsbevægelse osv.

Således har de danske trotskister næppe set på sagen, for som

Trotsky udtrykte det i 1934, så gjorde de blot, hvad revolutionære havde gjort i tidligere situationer, hvor de havde stået svagt. Marx var i 1848 gået ind i en borgerlig demokratisk organisation, og Lenin havde i 1920 anbefalet de engelske kommunister at gå ind i Labour. "Var det kapitulation?", spurgte Trotsky, og gav selv svaret: "Overhovedet ikke. Vi er nu i gang med at anvende og udvikle den samme politik i Frankrig (4)." - At det så siden har vist sig, at den entristiske taktik er betydelig mere kompliceret at anvende, end det fremgår af ovenstående, er en anden sag, men i 1934 mente trotskisterne, at den nye taktik var i god overensstemmelse med Kominterns traditioner.

Den danske trotskistiske gruppe var som allerede nævnt uden indflydelse i arbejderbevægelsen, og havde derfor ikke noget erfaringsgrundlag, som gjorde, at der i Danmark kunne lægges grunden til en selvstændig taktik. I stedet søgte man at tilpasse de udenlandske erfaringer til danske forhold. Det var lykkedes at skaffe sig en vis indflydelse i den såkaldte Mothgruppe, hvis kerne bestod af Poul Moth, Tage Lau og Åge Kjelsø. Denne gruppe, der fra efteråret 1934 kaldte sig International Socialistisk Brevklub, havde samarbejdet allerede inden striden i DSU begyndte, idet dens medlemmer havde været aktive i Arbejdernes Esperanto-klub. Specielt Poul Moth og Tage Lau var sprogbevægelser og beherskede adskillige sprog. De interesserede sig for esperantobevægelsen og dens "internationalistiske" idé om et verdenssprog. International Socialistisk Brevklub var ikke noget officielt foretagende, men dens medlemmer følte sig knyttet til venstrefløjnen i Socialdemokratiet. Poul Moth var den ældste i gruppen, ca. ti år ældre end de unge arbejdere Kjelsø og Lau. Moth havde i DSU gjort sig til talsmand for en mere aktiv optræden, og i en artikel i det socialdemokratiske tidsskrift Socialisten havde han opfordret parti og ungdomsforbund til "dristig pågaaenhed" og "aktiv propagandavirksomhed" ud fra internationalistiske og klassemæssige grundholdninger (5).

Brevklubbens medlemmer var med i ordensværnet og støttede DSU-oppositionen ved at deltage i enhedsdemonstrationen i forbindelse med Saar-afstemningen. Efter demonstrationen var medlemmer og sympatisører af brevklubben blandt de ekskluderede, bl.a. Poul Moth,

Halfdan Rasmussen og Aage Amstrup (6). I de første måneder af 1935 var Mothgruppens medlemmer aktive i Alarmgruppen. Poul Moth bidrog med artikler om internationale spørgsmål i gruppens blad. Han slog til lyd for en "rød enhedsfront" og mente, at de seneste års nederlag for arbejderbevægelsen fordrede "en nyorientering", hvormed han mente, en forståelse af "det politiske element" i kampen mod fascismen (7). Moth skrev således, at arbejderklassens sejr i en borger-

Alarmgruppens blad med mottoet: "Vi er og bliver Revolutionens Ungdom". Som det ses blev samarbejdet med det kommunistiske ungdomsforbund ved 13. januar-demonstrationen 1935 slået stort op.

krig kun for en brøkdels vedkommende afhang af de militære betingelser, men til gengæld overvejende afhang af de politiske forberedelser (8). Disse argumenter var naturligvis henvendt til de aktivistiske medlemmer Alarmgruppen. Moth pegede også på, at politisk skoling var nødvendig og understregede i det hele taget værdien af en mere politisk holdning i modsætning til den rent aktivistiske. Gruppen bidrog også til Alarmgruppens arbejde på andre måder, f.eks. tegnede Tage Lau nogle af Alarmgruppens politiske symboler (9).

Brevklubben var den af de DSU-oppositionelle grupper, der var mest åben overfor 4. internationales synspunkter. Ifølge Tage Laus senere udsagn fungerede brevklubben ligefrem som en trotskistisk organisation inden for DSU. Formentlig har Jungclas forsynet nogle af brevklubbens medlemmer med materiale og derved inspireret dem i retning af de trotskistiske synspunkter. Da bruddet med Socialdemokratiet var en realitet, erklærede Mothgruppen sig ihvertfald utvetydigt som tilhænger af 4. internationale og i de sidste måneder inden bruddet havde brevklubbens virksomhed udviklet sig til selvstændige arrangementer, foredrag, ture, studiekredse osv., hvilket DSUs Københavnsledelse var imod (10).

Moth, Lau og Kjelsø var ikke trådt ind i DSU med entrisk formål, men den danske trotskistiske gruppe må have støttet, at Mothfolkene arbejdede entrisk i DSU. Der var naturligvis tale om en taktik, tilpasset danske forhold, men modellen var den samme, nemlig at de skulle blive i DSU og vente på, at de politiske begivenheder skulle skabe et gunstigt tidspunkt, hvor de kunne vinde tilslutning blandt en bredere kreds af DSU-ere. Denne antagelse underbygges af, at Moth ikke gik ud samme med Alarmgruppen, men forblev som medlem af DSU indtil han blev ekskluderet. Tage Lau blev endnu længere i DSU, men meldte sig ud i foråret 1935 (11).

Mothgruppen arbejdede med stor ihærdighed og idealismen, men savnede ganske politisk erfaring og var derfor helt urealistisk i sine vurderinger. Eksempelvis kan nævnes, at gruppen efter Saar-demonstrationen inden for 14 dage dannede ikke mindre end to nye trotskistiske organisationer i esperantobevægelsen! Den første var en "bolchevikisk-leninistisk" fraktion inden for den internationale arbejderesperantistorganisation. Den anden var Levigu, som var en omdannelse af brevklubben til en trotskistisk esperantistgruppe. Levigu begyndte at udsende nogle af venstreoppositionens skrifter på esperanto i serien "La permanenta revolucio" (12).

På trods af at Mothgruppen helt og fuldt tilsluttede sig 4. internationales synspunkter, gjorde Jungclas ikke noget forsøg på at få Mothfolkene optaget i den allerede eksisterende trotskistiske gruppe. Tværtimod holdt han de to grupper på afstand af hinanden, og først da Alarmgruppen begyndte at gå i opløsning i marts måned blev

Mothfolkenen præsenteret for den eksisterende gruppe. Mothfolkene deltog så i adskillige møder hos Bøggild i de hektiske dage omkring Alarmgruppens sprængning i april. Forklaringen på denne holdning må være, at man ikke var interesseret i at forcere den politiske udvikling hos de DSU-oppositionelle fra brevklubben.

Da et nærmere samarbejde blev nødvendigt p.gr.a. splittelsen i Alarmgruppen, lykkedes det til gengæld (samme måned som Boserupgruppen afholdt den såkaldte påskekonference) at få Mothgruppen til at samle nogle af de mere politisk orienterede Alarmfolk i en nydannet gruppe "Socialistisk Arbejder Ungdom", som ved starten bestod af næsten 20 medlemmer - næsten alle tidligere DSU-ere. De kom til at udgøre en ny generation af 4. internationale-tilhængere, sammenlignet med de "ældre", Bøggild, Jungclas, Svend Johansen osv. SAU begyndte at udgive et lille duplikeret blad Klassekampen med Ernst Petersen som redaktør. (Han kom fra DSU-Lygten Afd. og var blandt de ekskluderede efter Saar-demonstrationen). Klassekampens adresse var Duevej 120 over gården i Københavns Nord-Vestkvarter. Her boede Moth og dette baghus var i de næste par år samlingssted for den trotskistiske gruppe.

Med udgivelse af Klassekampen havde 4. internationales tilhængere i Danmark pludselig fået helt nye muligheder for at agitere for deres ideer. Jungclas havde som bekendt tidligere arbejdet for at få et dansksproget blad i gang. I Socialistisk Arbejder Ungdom fandtes den nødvendige energi. Med sine ca. 20 medlemmer betød SAU en fordobling af den trotskistiske gruppes kapacitet.

Det er ikke meget vi ved om indholdet af Klassekampen, men af det eneste bevarede nummer (som end ikke findes i Danmark, men kun i Trotskijs arkiv) kan man se, at aktivitetsniveauet var højt. Augustnummeret var nr. 5 i 2. årg., hvilket antyder at udgivelsen er begyndt allerede i DSU-tiden. Synspunkterne i artiklerne lå på linie med den trotskistiske bevægelse: kritik af Socialdemokratiets manglende evne til at bekæmpe fascismen, kritik af svaghederne i den kommunistiske folkefrontspolitik, og agitation for skabelsen af en enhedsfront i arbejderklassen. Bladet behandlede aktuelle, hjemlige problemer: Staunings politik, L.S.' bondetog og DKPs omsving til

folkefrontspolitikken. SAU gav derved arbejdet den drejning til hjemlige problemer, som var nødvendigt for at skaffe sig indflydelse blandt arbejderne. De principielle, internationale spørgsmål blev dog ikke glemt. Hovedartiklerne i det førømtalte nummer af Klassekampen var Trotskijs åbne brev til den socialistiske ungdomskongres Paris i august 1935 samt et uddrag af hans pjece "4. internationale og krigen" (13). SAU arbejdede desuden stadig inden for de antifascistiske kampforbund. Et eksempel herpå er en løbeseddel, vendt mod en nazistisk demonstration på Grønlands Plads i juli 1935. SAU opfordrede her til fysisk, politisk og faglig kamp mod reaktionen samt til dannelse af "et revolutionært kampkartel" af alle revolutionære organisationer, der var rede til kamp mod fascismen (14).

Socialistisk Arbejder Ungdom blev ret omgående tilsluttet "Det internationale bureau af revolutionære ungdomsorganisationer", populært kaldet Stockholm-bureauet. Det var blevet dannet i 1934 med det engelske ILP som drivkraft og skulle arbejde for en samlende politik for de socialistiske ungdomsorganisationer. Stockholm-bureauet bestod af ungdomsorganisationer med tilknytning til de "uafhængige" mellempartier fra London- og Paris-bureauet samt af trotskistiske ungdomsorganisationer. I overensstemmelse med Komintern-traditionen var trotskisterne, ligesom brandlerianerne, stærkt kritiske over for centristerne (se herom i afsnittet "Den internationale "højre"-kommunistiske opposition), men alligevel deltog de i samarbejdet som led i den entristiske taktik.

SAUs tilslutning blev indledningen til en stærkere skandinavisk støtte til Stockholm-bureauets arbejde. Den tyske emigrant Walter Held, der boede i Norge, var delegeret ved sekretariatet for venstreoppositionen (15). Han fik fra juni 1935 støtte fra København, idet emigranterne begyndte at udsende en bulletin, Internationale Jugendinformation der I.K.L. (Bolcheviki-Leninisten), med Svend Johansen som redaktør. Bladet udkom 1935-36 og fulgte med i udviklingen i Stockholm-bureauet og i det revolutionære ungdomsarbejde i forskellige lande. På trods af at det var de unge fra Mothgruppen, som gav stødet til denne øgede interesse for ungdomsarbejdet, var det "de gamle", dvs. Jungclas og Svend Johansen, der kørte bladet. Tilslutningen til Stockholm-bureauet var af ren formel karakter og

fik aldrig nogle praktiske konsekvenser i Danmark.

Internationale Jugendinformation der I.K.L. skulle klargøre de trotskistiske gruppers stilling til centrismen. Problemet havde man på tættest hold i Danmark, idet der ud af DSU-oppositionen også var opstået en "uafhængig" socialistisk gruppe, Socialistisk Ungdomsforbund (SUF). Den stiftedes i april 1935 med det formål at udvikle Alarmgruppen til en egentlig politisk gruppe (16). SAU og SUF arbejdede således på at hverve de samme medlemmer, hvilket skabte en konkurrencesituation mellem dem.

Ifølge egne oplysninger havde SUF 40 medlemmer i starten, og dette skulle meget hurtigt være steget til 100 medlemmer, fordelt på fem lokalgrupper (17), men tallet var formentlig alt for højt. SUF tilsluttede sig straks Stockholm-bureauet og fik støtte fra mellempartierne. SUF lagde tydeligvis stor vægt på de internationale forbindelser og brugte en stor del af pladsen i gruppens blad Revolte på dette (18). Forholdet mellem trotskisterne og mellempartierne forværredes snart og i august 1935 ophørte samarbejdet helt. Mellempartierne under ledelse af SAPs repræsentant Willy Brandt (den senere forbundskansler i Vesttyskland) ekskluderede Walter Held, hvorefter alle de trotskistiske ungdomsorganisationer trak sig ud. Stockholm- og Londonbureauet begyndte herefter at øge deres propagandamæssige aktivitet i Danmark med direkte støtte fra Willy Brandt (19).

I en rundskrivelse fra september præsenterede SUF sig som "London-bureauets repræsentant i Danmark", og opfordrede alle antifascistiske kræfter til at slutte sig sammen, således som det var sket i Spanien og i Italien. Henvendelser af denne karakter blev sendt til socialistiske og socialdemokratiske organisationer (20). SUF uddelte sammen med det svenske Socialistiska Ungdomsförbundet løbesedler til de delegerede ved den socialdemokratiske ungdomsinternationales møde i København og Malmø i 1935. Her opfordredes venstrefløjen til at kæmpe for en revolutionær arbejderpolitik og mod det reformistiske bureaukrati (21). SUF fulgte London-bureauets hovedsynspunkt om, at der måtte ske en "socialistisk samling" af de forskellige grupper, der var opstået efter Alarmgruppens opløsning, dvs. SUF, SAU, samt to antifascistiske kamporganisationer Antifascistisk Kampfront og

Jernfronten. Det lykkedes dog kun at opnå en enhedsaftale med DKU.

SUF kørte en offensiv stil. Man fremhævede i bladet, at medlems-tallet var stort, at organisationen var i fremgang o.s.v., men udover de mange opfordringer til samling var den konkrete politik meget beskeden. I forbindelse med folketingsvalget i efteråret 1935, hvor Socialdemokratiets styrke efter den megen indre uro skulle måles, anbefalede SUF parolen "stemmer ikke". SUFs tilstedeværelse gjorde således hverken fra eller til. Folketingsvalget blev en ubetinget succes for Socialdemokratiet, som med parolen "Stauning eller kaos" fik sit bedste valg nogensinde. For SUF, der havde arbejdet for et alternativ til Socialdemokratiet, blev valget en skuffelse (22). Allerede under valget havde man klaget over økonomiske vanskeligheder og Revolte udkom da heller ikke mere. Herefter udsendte SUF kun et duplikeret internt blad, Hammeren, hvorom vi ved, at det i hvertfald udkom i foråret 1937 (23).

De trotskistiske emigranter i Danmark var stærkt kritiske over for

Agitatorisk pjece, hvor SUF søger at optræde som alternativ til det socialdemokratiske ungdomsforbund. SUF skriver bl.a. i pjecen at de ønsker at afsløre "falskheden og hulheden" i DSUs paroler.

SUF. I en opsummerende artikel i Internationale Jugendinformation der I.K.L. skrev de, at SUF søgte at retfærdiggøre sin eksistens og dække over sin ringe størrelse: "Kammeraterne i SUF søger (...) med alle organisatoriske eventyr, som f.eks. dannelsen af et parti og patetisk tale, at skjule deres betydningsløshed". De kritiserede endvidere, at Willy Brandt sørgede for, at SUFs "opblåste rapporter" blev viderebragt i international sammenhæng. Ligeledes gav de heller ikke noget for den enhedsaftale, som SUF havde indgået med DKU: "Ungdomsbureaukratiet (i DKU - min anm. SBL) er helt på det rene med denne aftale med de 10 SUF-kammerater. For dem handler det om, at de over for Moskva kan berette, at man med "succes" har gennemført folkefrontslinien (24)".

Der er ingen tvivl om, at emigrantgruppen havde ret i sin kritik af SUF, men noget af kritikken udsprang også af, at forholdet mellem London-bureauet og trotskisterne var blevet yderligere forværret. I det engelske ILP blev der lagt trotskisterne hindringer i vejen for at arbejde selvstændigt i partiet, og Trotskij svarede igen ved at beskyldte ILPs ledelse for principløshed, diktatoriske tilbøjeligheder m.m. (25). Fremfor at stå på en selvstændig "mellemposition", mente trotskisterne, at der måtte ske en samling om en fornyet kommunistisk politik "under 4. internationales banner".

Trotskij pressede på for at 4. internationales tilhængere skulle gå ind i de socialdemokratiske ungdomsorganisationer og gennem den entristiske taktik vinde nye kadre. Derfor gjorde emigrantgruppen alt hvad den kunne for at overbevise Mothfolkene i SAU om, at tiden ikke var inde til at opbygge en revolutionær ungdomsorganisation, men at de i stedet burde arbejde entristisk i DSU. Som man næsten kunne forvente, var SAUs medlemmer ikke umiddelbart indstillede på at vende tilbage til DSU, som de netop havde brudt med.

Noget tyder på, at det ikke har været helt let at overbevise Mothfolkene om, at de skulle vende tilbage til DSU og arbejde entristisk. Emigrantgruppen kritiserede SAU for at være havnet i en "sektærisk position", omend der var udsigt til at de kunne overvinde dette, fordi de havde fået kontakt med nye grupper inden for DSU-oppositionen, og fordi de var aktive i de antifascistiske kamporganisationer (26). Resultatet blev dog, at det lykkedes at overbevise

SAUs medlemmer om, at de skulle forsøge sig med den entristiske taktik i forskellige ungdomsorganisationer (27). Følgelig blev SAU opløst og i stedet dannedes en ny gruppe "Leninistisk Arbejdsgruppe", der skulle støtte bestræbelserne på at arbejde i forskellige organisationer. Opsummerende skrev emigranterne herom: "SAU erkendte..., at forudsætningerne for opbygningen af en selvstændig ungdomsorganisation endnu ikke er til stede i Danmark, og den besluttede derfor at opløse sig som en selvstændig ungdomsgruppe for i stedet at udfolde fraktionsarbejde som opposition i de bestående arbejderorganisationer (parti, fagforeninger, ungdom). Selvom der i dag ikke kan opvises store resultater, så viser de hidtidige begivenheder, at beslutningen var rigtig. For den nye gruppering "Leninistisk Arbejdsgruppe" er perspektiverne meget gode, eftersom det faktisk er lykkedes at trænge ind i de pågældende organisationer (28)".

Hvad der her tænkes på var, at det i denne periode også var lykkedes at få kontakter til oppositionelle kredse i det kommunistiske ungdomsforbund. Internationale Jugendinformation der I.K.L. skrev, at der var indre uro i DKU og at den "forræderiske" folkefrontspolitik havde ført til stor utilfredshed: "Vendingen til Kominterns politik, erklæringen om at kunne gøre fælles sag med det konservative ungdomsforbund, har ført til åben kamp fra enkelte grupper inden for DKU (29)". I juli mente emigranterne, at de med en vis succes var ved at opbygge en fraktion inden for DKU, omend det skete i "hård konkurrence" med brandlerianerne. Tage Lau var således medlem af DKU i 1935-36 af entristiske grunde (30). Ligeledes havde de gode forbindelser til ledelsen, idet - som Jungclas udtrykte det - "en betydningsfuld funktionær, meget populær, delegeret til Kommunistisk Ungdoms Internationales 6. verdenskongres er vores mand (31)." Denne "funktionær" var Claus Arp, der ganske rigtigt var ledende DKU-er på dette tidspunkt. Han har dog senere selv berettet, at han nok stod i politisk forbindelse med Jungclas, men at det var overdrevent at tale om "vores mand" (32).

Fraktionsarbejdet resulterede i kontakter, der senere kunne rekrutteres til den trotskistiske gruppe, bl.a. skoleeleven Børge Trolle. Efter endt skolegang rejste Trolle til Tyskland, udstyret

med adresser på illegale kontakter, som han opsøgte på Jungclas' vegne (33). Også i DKPs ledelse var man klar over, at der foregik et oppositionelt fraktionsarbejde i parti- og ungdomsforbund. En kilde i Kominterns Vestbureau i København beklagede, at der var "tendenser" til "krypto-trotskyisme" i DKPs rækker (34). Denne bekymring gik især på en kreds omkring Marie Nielsen og Alfred Kruse. Det er dog næppe forkert at slutte, at der også tænkes på emigrantgruppens kontakter.

Moskvaprocesserne: Fjender af folket

I december 1934 blev Kirov, der var førstesekretær i Leningrad og blandt de mest fremtrædende i det sovjetiske parti, myrdet på sit kontor af en ung kommunist. Mystikken omkring dette mord bredte sig hurtigt. Først antydede de sovjetiske myndigheder, at der var tale om et hvidgardistisk komplot, ledet af en udenlandsk magt. Senere på måneden hed det sig, at der var tale om et komplot inden for partiet. 13 medlemmer fra Leningrad blev arresteret, og ti af dem henrettet efter en hemmelig proces. I januar 1935 styrkedes antagelsen om et komplot inden for partiet, idet der blev holdt endnu en hemmelig proces mod 19 oppositionelle kommunister, heriblandt to af de fremtrædende medlemmer af den tidligere forenede opposition, Zinovjev og Kamenjev, der blev anklaget for at have det politiske og moralske ansvar for mordet. De blev alle idømt fængselsstraffe.

Disse modsigelsesfyldte oplysninger benyttede den danske trotskistiske gruppe som anledning til at udsende Trotskijs Københavnertale fra 1932 med et forord, hvor gruppen skrev, at kampen mod oppositionen havde taget ny form. Gruppen mente, at der nu var ved at ske en styrkelse af bureaukratiets eneherredømme, at arbejderne blev tilside-sat, og at denne kursændring havde givet oppositionen et nyt opsving, hvorfor den måtte bekæmpes med alle midler. Gruppen kritiserede endvidere, at retssagerne ikke havde foregået i fuld offentlighed (1). Denne kritik gav genlyd langt ind i DKU.

Halvandet år senere blev Kirov-sagen taget op påny af de sovjetiske myndigheder, idet Zinovjev og Kamenjev blev hentet ud af fængslet. Sammen med 14 andre blev de anklaget ved den første af de store

Moskvaprocesser for at være medlemmer af "et Trotskij-Zinovjev-centrum", som havde til formål at organisere terrorhandlinger i Sovjetunionen. Dette centrum skulle ifølge anklagerne have ansvaret for mordet på Kirov og have planlagt attentater mod andre ledende sovjetiske politikere. Attentatplanerne skulle være udarbejdet af Trotskij i samarbejde med det nazistiske regime i Tyskland. Alle de tiltalte tilstod deres forbrydelser og blev dømt til døden. Henrettelserne blev omgående eksekveret ved skydning. Samtidig meddelte den sovjetiske anklagemyndighed, at også Trotskij og hans søn Sedov var anklagede og skulle bringes for retten, hvis de satte foden på sovjetisk jord.

Moskvaprocesserne gav straks anledning til store diskussioner, men virkelig klarhed over disse retssager kom der først 20 år senere, da Krustjov i sin hemmelige tale på den sovjetiske 20. partikongres i 1956 gjorde op med Stalintiden. Han sagde her, at anklagerne havde været falske og opdigtede, og at tilståelserne var blevet afpresset under tortur. De dømte havde været ofre for justitsmord og ville blive rehabiliteret (2). I dag ved man, hvorledes det lykkedes at arrangere disse skueprocesser. Det hed sig, at de anklagede havde fået løfte fra Stalin personligt om at de beholdt livet, hvis de "tilstod" i dette skuespil.

Strømmen af vidneudsagn fra retssalen i Moskva i dagene mellem 19. og 24. august 1936 var et slag mod den internationale venstreopposition. Trotskij selv havde på det tidspunkt asyl i Norge. Han modtog meddelelsen i oversættelse fra sin norske vært og måtte målløs høre på, at han nu blev beskyldt for terrorisme, for at stå i ledtog med Gestapo og for at have foretaget terroristiske handlinger mod Sovjetunionen fra norsk jord (3). Trotskij afviste gennem pressen beskyldningerne, men den norske regering forbød ham at udtale sig i sagen, efter at Sovjetunionen havde forlangt ham udleveret.

Også i Danmark haglede beskyldningerne ned over den kommunistiske venstreopposition. Det kommunistiske Arbejderbladet bragte i første omgang nyheden inde i bladet, men sagen accelererede hurtigt til at blive forsidestof med hovedvægt på sammenhængen mellem mordplanerne, Trotskij og de fascistiske regimer. Det hed her, at "Trotskij er principiel tilhænger af mord", og to dage senere skrev Arne Munch-

Petersen i en kommentar, at "understøttelse af trotskismen, det betyder understøttelse af reaktion, fascisme og krig." Arbejderbladet forlangte derfor Trotskij udvist af Norge. Den øvrige presse var knapt så overbevist om sandheden. Ekstrabladet skrev f.eks., at kun "den militære præcision, hvormed der bliver tilstået" forbløffer mere end selve planernes ondskab. Social-Demokraten mente, at Moskva forberedte et justitsmord (4). Senere aftrykte Social-Demokraten på fremtrædende plads de offentlige tilbagevisninger, som Trotskij nåede at udsende, inden den norske regering forbød ham at udtale sig i sagen.

København indtog en central plads i anklagerne. Ifølge processen var mordplanerne mod Stalin organiseret af Trotskij og hans søn Sedov under Københavnerbesøget i 1932. En af de anklagede, Berman-Jurin, "tilstod", at han havde kendt Trotskijs søn i længere tid, og at han i november 1932 var blevet opfordret til at rejse til København: "Jeg kom tidligt om morgenen til København. Det var i slutningen af november, ca. mellem 25. og 28. november 1932. På banegården ventede Grylewitz (en af de ledende tyske trotskister - min anm. SBL) på mig og han kørte mig til Trotskij. Der præsenterede han mig for Trotskij, han gik selv ud, og jeg var alene sammen med Trotskij i værelset... Trotskij sagde: Hovedsagen er spørgsmålet om Stalin. Stalin må fysisk udryddes... Om aftenen fortsatte vi vores samtale. Jeg spurgte Trotskij, hvorledes den individuelle terror kunne forenes med marxismen. Trotskij svarede, at man ikke skulle gå så dogmatisk til spørgsmålet. Han sagde, at i Sovjetunionen var opstået en situation, som Marx ikke havde kunnet forudse (5)."

En anden af de anklagede Golzmann forklarede, at han havde truffet Sedov i november 1932, og at han var blevet opfordret til at rejse med til København for at træffe Trotskij: "Jeg erklærede mig indforstået, men sagde til ham, at vi på grund af konspirationen ikke burde rejse sammen. Jeg aftalte med Sedov, at jeg om to eller tre dage skulle indfinde mig i København, og at jeg skulle tage til hotel "Bristol", hvor vi skulle træffes. Direkte fra banegården begav jeg mig til hotellet og traf Sedov i foyeren. Omkring kl. 10 om morgenen tog vi hen til Trotskij. Da vi kom til Trotskij, interessererede han sig frem for alt for partimassernes stemning og hold-

ning til Stalin." På et spørgsmål fra anklageren om hovedopgaven var mord på kammerat Stalin, svarede Golzmann bekræftende (6).

Endnu en af de anklagede, Fritz David, sagde, at han havde truffet Trotskij i slutningen af november 1932: "Jeg rejste på falsk pas. I en af de samtaler, jeg havde med Sedov, sagde han til mig, at Trotskij ville komme til Europa og gerne ville træffe mig." Hvor David havde truffet Trotskij, fremgik ikke at forhørene, men det oplystes, at de havde talt om, at David skulle udføre "terrorhandling". David rejste herefter til Sovjetunionen og forklarede, at han ved to lejligheder havde forsøgt at myrde Stalin (7).

I den kommunistiske venstreopposition var man klar over, at Moskvaprocesserne skulle bringe Trotskijs asylret i Norge i fare. Det internationale sekretariat i Paris udsendte derfor omgående en meddelelse om, at der måtte iværksættes en modkampagne (8). I Danmark sad emigranterne dog ikke passivt og ventede på besked om at gå i gang. Allerede fire dage efter at anklagerne var offentliggjort, rapporterede Jungclas, at tidsskriftet Kulturkampen ville trykke en artikel af Trotskij om de politiske uenigheder med Stalin (det blev dog ikke til noget) (9). Social-Demokraten bragte et interview med en "tysk trotskist" (dvs. Jungclas), der oplyste, at han havde været sammen med Trotskij under hans ophold i Danmark, og at der ikke havde været nogle russere i deres nærhed. Han sagde også, at trotskisternes politiske opfattelse fordømte terroristiske aktioner. Det påståede samarbejde mellem trotskister og nazister afviste han med henvisning til, at hundreder af hans meningsfæller sad i tyske koncentrationslejre (10).

Få dage senere skrev Jungclas, at modpropaganda gennem Social-Demokraten var den eneste mulighed for at gøre noget i større stil: "S. ser meget fornuftigt på sagen. Ingen speciel sovjetethet, men kendsgerninger (11)." Emigranterne havde i øvrigt mobiliseret syndikalisterne i modkampagnen, og nu var det planen at køre kampagnen over følgende temaer: 1. krav om at udenlandske jurister skulle kunne forsvare de anklagede, 2. krav om, at arbejderdelegationer skulle overvære processen og undersøge forholdene i de koncentrationslejre, hvor de politiske fanger holdtes indespærret, 3. frit lejde til Trotskij, 4. en eventuel modproces.

Vi undertegnede Socialister og Frisindede ønsker at fremsætte følgende:

Den Proces, der fornylig er foregaaet i Moskva og som har ført til Domfældelse og Henrettelse af Mænd, der tidligere har indlagt sig utvivlsomme Fortjenester af den internationale Arbejderbevægelse, har i vide Kredse vakt stor Uro, fordi man har Indtryk af, at der ikke er givet Repræsentanter for det internationale Proletariat tilstrækkelig Lejlighed til at kontrollere Anklagematerialet. Endvidere mener vi, at der bør gives Trotski, mod hvem en Hovedanklage er rettet, Lejlighed til at forsvare sig.

For at de socialistiske Arbejdere Verden over ikke skal blive røkket i deres Tillid til Sovjetunionens Retssystem, anser vi det for heldigt, om en international Komité fik Lejlighed til at gennemgaa Anklagematerialet mod de nu dømte, og at, hvis der i Fremtiden rettes tilsvarende Beskyldninger mod andre Mænd, som Arbejderklassen hidtil har set op til som Forkæmpere for den russiske Revolution, Anklagematerialet allerede inden Domfældelsen forelægges en international Komité.

Vi mener, at fuld Aabenhed vil være til størst Gavn baade for Sovjetunionen selv og for den internationale Arbejderklasse.

Vi retter denne Henvendelse til Sovjetunionens Repræsentant i vort Land.

København, den 26. August 1936.

Undskriftindsamling med opfordring til at lade anklagerne undersøge af en international komité

Frit lejde havde Trotskij dog allerede selv afvist i anden sammenhæng, da han anså det for at være "mere idealistisk end realistisk". For, som han udtrykte det: "Min "tilstedeværelse" i retssalen - hvis det da var muligt - ville under disse omstændigheder kun betyde, at jeg overgav mig, bundet på hænder og fødder (12)." Kravet kom da heller ikke til at spille nogen rolle i den danske kampagne.

Allerede medens processen stod på, iværksattes en underskriftindsamling rettet til den sovjetiske regering med anmodning om at lade hele sagen undersøge af en international komité. Anmodningen fik tilslutning fra omkring 30 personer, intellektuelle såvel som fagforeningsfolk. Blandt underskriverne var Agaton Dupont, Svend Johan-

sen, Mogens Boserup og Ernst Christiansen (13). Marie Nielsen var ikke med i protesten, men hun sendte d. 23. august et brev til formanden for Komintern, Dimitrov, hvor hun anmodede om at lade repræsentanter for Socialistisk Internationale overvære processerne. Hun anså det for usandsynligt, at marxister og mangeårige tilhængere af Lenin kunne udvikle sig til individuelle terrorister (14). Seks dage senere blev hun for tredje gang ekskluderet af DKP, og denne gang endegyldigt.

31. august afholdt DKP hyldestmøde for Moskvaprocesserne i Idræts- huset i København. Ved den lejlighed erklærede Martin Nielsen, at der var ført bevis for, at de anklagede var Gestapo-agenter. Han kommenterede også den danske underskriftindsamling og karakteriserede underskriverne som "moralske stympere og skidne personer". Thøger Thøgersen fulgte i sin tale angrebene op og karakteriserede underskriverne som "aparte", "abnorme", "fascister", "ådselsgravere", "marodører", "socialdemokratiske pampere" og "rodløse anarkister" (15). Ved indgangen til Idrætshuset uddelte Leninistisk Arbejdsgruppe og Økonomisk Lighedsgruppe løbesedler mod processen. Gunner Jensen, som deltog, har berettet, at "det kostede mange tærsk" (16). På selve mødet havde Svend Johansen mod til at gå på talerstolen. Han blev mødt med et hylekor, men fik dog ro til at fremlægge sit syn på processen.

Det syndikalistiske blad Arbejdet åbnede sine spalter for venstre-oppositionen, og Poul Moth fik i september optaget en artikelserie med overskriften "Hvad er trotskismen". Bladet skrev i sin introduktion til Moths artikler, at "i en forrygende storm af skældsord og smuds som den herskende Stalinklike har mobiliseret mod Trotskij og hans tilhængere, har mere eftertænkssomme arbejdere spurgt sig selv: "Hvad er det egentlig, der adskiller Trotskij's opfattelse fra Stalin?" (17)". Selve artiklen var en gennemgang af de politiske spørgsmål, som striden mellem Stalin og Trotskij stod om.

Var beskyldningerne, der blev fremsat i forbindelse med Trotskij's Københavnerbesøg rigtige eller forkerte? En af arrangørerne af besøget, A.C. Lindgaard, har senere berettet: "Jeg kan huske, jeg blev hed om ørerne i 1936. Hele mødet blev udlagt på en måde, der skulle skade Trotskij. Man fik en ubehagelig fornemmelse af at være kommet

for tæt på verdenshistorien (18)." Trotskij selv var afskåret fra at svare, fordi den norske regering havde sat ham i husarrest, hvor han befandt sig, indtil han blev udvist til Mexico. Andre måtte overtage forsvaret, og denne opgave påtog bl.a. Leninistisk Arbejdsgruppe sig, først og fremmest gennem Arbejdet og Social-Demokraten. Alt tyder på, at de tilbagevisende argumenter fik ret stor udbredelse. Specielt blev det hurtigt kendt, at det i procesreferaterne omtalte hotel Bristol slet ikke eksisterede i København. Hotel Bristol var blevet nedlagt i 1917!

Dette blev taget op i den meget intensive modkampagne, som Arbejdet førte, ud fra en opfattelse af, at man hverken støttede Trotskij eller Zinovjev, men kun "ønskede retfærdighed" (19). Bladet analyserede de indre modsigelser i procesreferaterne og nåede til den slutning, at det hele var "et falskneri". Specielt Golzmanns Københavnerbesøg havde naturligvis bladets interesse: "I november 1932 foreslår Sedov Golzmann at rejse sammen til København, hvor Trotskij midlertidigt opholder sig. Golzmann erklærer sig villig hertil, men vil af konspirative grunde (!) ikke rejse i selskab med Sedov, men komme et par dage senere... Han fortæller nu, hvorledes han traf aftale med Sedov om at møde ham på hotel "Bristol"... Ja, man må sandelig give beretningen ret i dens karakteristik af Golzmann som konspirativ agent, thi efter hans rejseskildring har han i København overgået sig selv i konspiration, idet han har præsteret at tale med en mand på et hotel, der ikke eksisterer... Enhver dansk ved, at bemeldte hotel for længst er nedlagt og fra flere sider er det godtgjort, at Sedov ikke var i København. Og dette ophøjede sandhedsvidne påstår at have haft en samtale med Trotskij "under fire øjne" (20)".

Om de forskellige attentatplaner skrev bladet, at det var påfaldende, at der altid var sket noget i sidste øjeblik, som kulkastede de sindrige planer: "Skulle det monstro være, fordi alle deres attentatplaner er forbandet løgn og digt (21)."

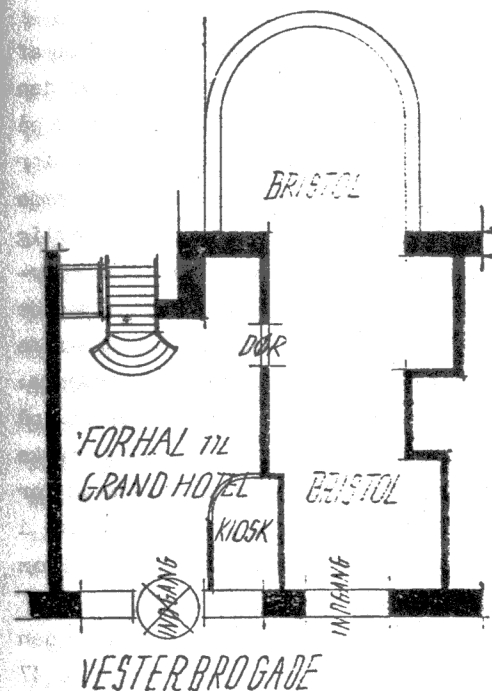
Debatten blev hele efteråret ført langt uden for de snævre kredse, som Leninistisk Arbejdsgruppe havde berøring med. At hotel Bristol ikke eksisterede sørgede man i København for, blev internationalt kendt. Oplysningen gik rundt i udenlandske aviser og indgik i samti-

dige kritiske undersøgelser af processerne. Blandt danske socialdemokratiske tillidsfolk cirkulerede snart en pjece af østrigeren Fr. Adler "Kætterprocessen i Moskva", hvor det ikke-eksisterende hotel Bristol blev et af de vigtigste argumenter mod processernes bevismateriale.

Først fem måneder efter processen fik DKP samlet sig sammen til et svar. I januar 1937 skrev Martin Nielsen i Arbejderbladet, at påstandene om det ikke-eksisterende Bristol "med koldt blod er sendt ud i verden af trotskisterne til trods for, at "Bristol" i hvert fald op til den allerseneste tid har været samlingssted for såvel danske som internationale trotskister i København! (22)" Han ville ikke bestride, at det gamle hotel Bristol blev nedlagt i 1917, men det i processerne omtalte Bristol lå ét minut fra Københavns Hovedbanegård. Ganske vist var det ikke et hotel, men en café, beliggende i samme bygning som Grand Hotel. Denne café udgjorde dengang, ifølge Martin Nielsen, en del af hotellet, og først efter en modernisering fik Café Bristol egen indgang. Derfor fandt han det indlysende, at cafeens internationalt bekendte navn "Bristol" blandt udlændinge var blevet identisk med hotellets navn. Af den grund var han heller ikke i tvivl om, at Golzmann og Sedov mødtes på Grand Hotel. Han kunne kun beklage, at "vore undersøgelser først nu har ført til den afgørende kendsgerning: At "Café Bristol" var de københavnske trotskisters samlingssted". Sammen med artiklen tryktes en grundplan af bygningen, som viste, hvorledes Café Bristol og Grand Hotel var forbundet med en dør. Desuden bragtes et fotografi af bygningens facade, der var taget i en vinkel, så det helt domineredes af et lysskilt med navnet "Bristol".

Også Arne Munch-Petersen så sig nødsaget til at tage spørgsmålet om hotel Bristol op, da han skrev en pjece om processerne: "Denne Café Bristol lå i 1932 således, at den faktisk var et led i vestibulen til Grand Hotel i København, der ligger på Vesterbrogade lige ved Hovedbanegården (23)."

Det centrale i Martin Nielsens svar var med andre ord, at hotellet og cafeen kunne forveksles, og at Café Bristol var den trotskistiske gruppes samlingssted i 1932, men som bekendt eksisterede der ingen trotskistisk gruppe i Danmark i 1932. Dette blev naturligvis også

Påstand mod påstand:

Øverst kortskitse fra Arbejderbladet, hvor Grand hotel i årene 1929-36 skulle være forbundet med Bristol med en dør. Iflg. syndikalisterne var denne dør på 5. sal og alene beregnet for brandvæsenet. Nederst fotografi i det danske materiale til Dewey-kommissionen fra Vesterbrogade i København. Mellem Grand hotel på det fjerneste hjørne og konditori Bristol ligger mindst tre butikker.

fremført i den videre debat.

Spørgsmålet om forvekslingen mellem hotel og café blev taget op af det syndikalistiske Arbejdet. Bladet gjorde opmærksom på, at den påståede dør mellem Café Bristol og Grand Hotel var en jerndør på køkkentrappen i den øverste etage af bygningen, alene beregnet for brandvæsenet. Ad denne dør skulle Golzmann være kommet for at møde Sedov i Grand Hotels foyer? I øvrigt oplyste bladet, at i en nylig engelsk udgave af procesberetningen havde man slettet det kontroversielle afsnit om Golzmans Bristol-besøg (24). Sluttelig kritiserede Arbejdet de danske kommunister for så aktivt at gå ind for at skaffe bevismateriale vedrørende skandinaviske forhold til processerne: "Selvom vore hjemlige DKP-ere lusker rundt i organisationerne på filtsko og messer demokrati, frisind og fremskridt - lad os trække dem frem i sandhedens ætsende stråler og drage dem til ansvar for deres ophidselseskampagne. Altid har det været en uskrevet lov i arbejderbevægelsen, at man aldrig angav sin klassefælle, selvom disse havde en anden politisk opfattelse end en selv (25)."

Endnu medens diskussionen om hotel Bristol var i gang, blev den anden Moskvaproces åbnet i slutningen af januar 1937. Blandt de 17 anklagede ved denne proces var Pjatakov og Radek, to andre af de ledende fra den forenede opposition. Anklagen gik ud på, at de havde dannet et trotskistisk "parallelt centrum" med det formål at styrte Sovjetmagten og genoprette kapitalismens og bourgeoisiets herredømme ved hjælp af de fascistiske stater. Også denne proces endte med, at de fleste af de anklagede blev dømt til døden og henrettet.

Hvor København havde indtaget en central plads i den første proces, var det nu Oslo. Pjatakov havde været i Berlin i december 1935. Her var han ifølge processen blevet udstyret med falsk tysk pas og havde rejst i særflyvemaskine fra Berlin til Oslo, hvor han havde haft en lang samtale med Trotskij. Samme aften var han fløjet tilbage til Berlin. Denne flyverejse skulle bevise, at Trotskij samarbejdede med de nazistiske myndigheder. Desuden skulle Trotskij selv have haft en personlig samtale med Hitlers stedfortræder Rudolf Hess. Historien om Pjatakovs fantastiske flyvetur blev hurtigt afkræftet. De norske lufthavnsmyndigheder kunne meddele, at Oslos lufthavn havde været lukket i vinteren 1935 og at Trotskij ingen

besøg havde modtaget i december.

Den nye Moskvaproces vakte ikke samme opsigt som den forrige. De to processer lignede i deres forløb hinanden så meget, at den ikke gav anledning til at gentage selve diskussionen om, hvorvidt processerne byggede på opdigtede anklager. Danmark blev i øvrigt også inddraget i denne proces, idet en af de anklagede "en professionel spion" Grasjé forklarede, at han havde stået i forbindelse med "danske trotskister". De hed Windfeld, Nielsen og Lund. Grasjé sagde, at Windfeld havde haft en stilling som udenlandsk specialist. Han benyttede Grasjés lejlighed som konspirativt mødested: "Windfeld havde i sin tid boet i denne lejlighed og gjort mig opmærksom på, at hvis forskellige personer indtraf sig hos mig, så skulle jeg sende dem til ham eller være behjælpelig, hvis han var bortrejst." Grasjé oplyste videre, at der rent faktisk henvendte sig en person: "Der var et sådant tilfælde i 1935, hvis jeg ikke tager fejl, i september. Der ankom en dansk jernbanemand, der sagde, at han var turist og bragte mig en seddel fra denne Windfeld, og sagde til mig, at han ville gerne træffe Pjatakov, han havde en pakke til ham, og bad mig føre ham til Pjatakov (26)."

Den danske presse fandt hurtigt ud af, at de tre nævnte danskere var ingeniører, som havde arbejdet i Sovjetunionen, Iver Windfeld-Hansen, A. Kjørulf Nielsen og Sigvard Lund. Jernbanemanden viste sig at være trafikassistent A. Strandgaard, kendt fra Sovjetunionens Venner og som havde været i Sovjetunionen flere gange. Det var især prekært for DKP, at Kjørulf Nielsen blev nævnt, da han var et fremtrædende medlem af partiet. På forsiden af Arbejderbladet fik han lejlighed til at afvise beskyldningerne og tilbød at rejse til Moskva og vidne ved processerne (27). Sigvard Lund afviste i en kort meddelelse, at han var trotskist, hvorimod A. Strandgaard var fuldstændig tavs. Windfeld-Hansen udsendte til gengæld en længere erklæring om, at han aldrig havde drevet spionagevirksomhed. Samtidig stillede han sig tvivlende over for anklagerne mod Grasjé, idet han under sit ophold i Sovjetunionen havde lært ham at kende som en dygtig og opofrende mand, der havde slidt for den sovjetiske industri (28).

Selv DKP begyndte nu at tvivle på anklagerne, idet Thøger Thøger-

sen i et interview sagde, at Grasjés tilståelser måtte være opdigtede. Dog mente Thøgersen, at det ikke kunne udelukkes, at Strandgaard og Windfeld-Hansen på en eller anden måde var involveret i Trotskij-komplottet (29). Hermed befriedes den fremtrædende DKP-er Kjærulf Nielsen for mistanke, medens anklagerne mod Strandgaard og Windfeld-Hansen stadig hang i luften. Netop disse to kunne DKP have en interesse i at hænge ud. Strandgaard havde som bekendt sympatiseret med brandlerianerne, deltaget i Boserupgruppens samlingsforsøg i påsken 1935, og bidraget med artikler om sovjetiske forhold i det syndikalistiske blad Arbejdet. Windfeld-Hansens tvivl om processernes ægthed var for DKP i sig selv tilstrækkelig begrundelse for at have ham under mistanke, og han blev angrebet for at have rettet "gemene angreb mod Sovjetunionen" og for at "solidarisere sig med de dømte" (30).

Diskussionen om Pjatakov-Radek-processen ophørte hurtigt, men Arbejdet, som stadig fulgte processerne nøje, kunne ikke nære sig for med en vis skadefryd at konstatere, at Kjærulf Nielsen alligevel ikke turde rejse til Moskva for at vidne (31). At Komintern-livet rummede megen risiko var almindeligt kendt, og det er måske forståeligt, at Kjærulf Nielsen ikke ligefrem anstrengte sig for at komme til at optræde i vidneskranken i Moskva. Et halvt år efter forsvandt Moskvaprocessernes mest glødende danske forsvarer, Arne Munch-Petersen, sporløst i Sovjetunionen. Efter Kai Moltkes formening blev han offer for en af det hemmelige sovjetiske politis "standard"-anklager (32).

Hele diskussionen om Moskvaprocesserne havde i Danmark været meget kontant. Modbevis fulgte på modbevis efterhånden som beskyldningerne udgik fra retssalen i Moskva, og venstreoppositionens synspunkter kom forholdsvis loyalt ud til offentligheden gennem Social-Demokraten og Arbejdet og underminerede processernes troværdighed. Bag dette arbejde stod Leninistisk Arbejdsgruppe. Et håndgribeligt vidnesbyrd herom er et tykt læg, som nu ligger i Alfred Kruses arkiv. Lægget hedder "Trotskij-processen" og består af oversættelser, pressemeddelelser, undersøgelsesresultater, interviews o.s.v., udarbejdet af de tyske emigranter. Ialt er der 52 sagsakter med hundreder af sider, der skulle modbevise anklagerne (33).

Den danske regering var undervejs blevet holdt underrettet af det danske gesandtskab i Moskva om processernes baggrund og forløb. Indberetningerne indeholdt referater af de afhøringer, som vedrørte København, og gesandtskabet søgte at analysere baggrunden for processerne. Efter afslutningen af den første proces skrev gesandtskabet opsummerende, at retssagen "trods ydre god iscenesættelse" lyste af "indre usandsynlighed", og at anklagerne var grundløse. I stedet skulle processen forstås som et led i den politiske magtkamp i landet og som partiledelsens ønske at gøre op med de gamle "renlive-de" bolchevikker (34).

Om den anden Moskvaproces skrev gesandtskabet, at der ved tilrettelæggelsen af denne nye proces var taget hensyn til de mangler, der havde været ved den første. Der var nu sørget for mere sandsynlige detaljer, bl.a. ved at inddrage udlændinge, der bevisligt havde opholdt sig i Sovjetunionen. At de fire danske blev nævnt i den nye proces, skulle altså kun ses som led i en mere omhyggelig iscenesættelse. Juridisk var den nye proces efter gesandtskabets vurdering lige så grundløs som den første (35). Den danske regering må have tilsluttet sig denne vurdering, og følgelig foretog de danske myndigheder sig ikke noget over for de fire danskere.

Midt i diskussionen om de forskellige detaljer i bevisførelsen udsendte Marie Nielsen ved årsskiftet 1936-37 en pjece, "Kampen om Trotski", som redegjorde for den politiske baggrund for striden mellem Stalin og Trotskij. Som begrundelse for at udgive pjecen skrev hun, at striden mellem Stalin og Trotskij ikke var et indre russisk anliggende. Kernen i striden var sammenstødet mellem den stalinistiske, nationalistiske teori om socialismen i ét land og trotskisternes fastholden ved den marxistiske teori om, at socialismens fulde gennemførelse afhang af verdensrevolutionen, eller i det mindste af den sociale revolutions sejr i en række vigtige lande (36).

Selve materialet havde hun haft liggende i mange år, men hun havde følt, at partimedlemsskabet havde forpligtet hende til ikke at udgive det. Selv om pjecen behandlede de politiske kampe i det sovjetiske parti i 1923, mente hun, at det stadig havde interesse fordi det kunne vise en yngre generation af kommunistiske medlemmer,

at Komintern i de senere år bevidst havde undertrykt Trotskij's betydning for oktoberrevolutionen. Dette synspunkt uddybede hun, da hun sendte et eksemplar af pjecen til Trotskij: "De (arbejderne - min anm. SBL) ved ikke, hvad der foregår i andre kommunistpartier, knap nok hvad der foregår i deres eget. Indre demokrati findes ikke. Derfor tror jeg, at den lille pjece, som nu foreligger - i betragtning af den store kamp mod Trotskijoppositionen - kan have god virkning (37)."

I slutningen af 1936 fik Trotskij asyl i Mexico, hvor han atter fik mulighed for at ytre sig offentligt. Trotskij erklærede nu, at han var parat til at stille sig for en undersøgelsesdomstol, og at han ville lade sig udlevere til de sovjetiske myndigheder, hvis

Marie Nielsens pjece med en redegørelse for den politiske baggrund for striden mellem Stalin og Trotskij.

domstolen mente, der var det mindste hold i anklagerne mod ham. I nogle lande var der blevet dannet forsvarskomiteer, og i marts 1937 tog de initiativ til en modproces. Den blev ledet af en kommission under forsæde af amerikaneren John Dewey. Modprocessen blev gennemført som en offentlig høring i overensstemmelse med amerikansk retspraksis og fandt sted i Mexico i april 1937.

Da Dewey-kommissionen blev nedsat var der påny bud efter venstreoppositionens tilhængere i København. Som bekendt havde de allerede effektivt modbevist alle påstande om, at de påståede mordplaner mod Stalin kunne være udklækket i København, men nu skulle materialet forelægges samlet for undersøgelseskommissionen.

I dette arbejde deltog ikke alene emigranterne og de øvrige medlemmer af Leninistisk Arbejdsgruppe men også andre, som havde haft berøring med Trotskij under hans besøg i København i 1932. Karen Bøggild fik indhentet erklæringer fra nogle af dem, der havde været sammen med Trotskij: Hartvig Frisch, Kristian Sindballe og Jørgen Jørgensen, som alle skriftligt erklærede, at deres samlede indtryk af Trotskij var helt i modstrid med det billede, som var blevet tegnet af ham under processerne (38). Huset på Dalgas Boulevard, hvor Trotskij havde boet, spillede også en rolle, fordi det var blevet påstået, at agenterne var kommet uset ind til Trotskij. Husets indretning umuliggjorde dette, hvilket Jungclas redegjorde for i et bevidnet udsagn. Karen Bøggild skaffede yderligere en erklæring fra Teknisk Forvaltning på Frederiksberg om, at huset ikke var ombygget siden 1932 (39). Jungclas afgav en redegørelse for, hvem Trotskij havde været sammen med under sit Københavnerophold. Vikelsøe-Jensen gendrev i en erklæring, at Café Bristol og Grand Hotel skulle have noget som helst med hinanden at gøre. Alfred Kruse beskrev det gamle hotel Bristol, der var lukket i 1917. Poul Moth bevidnede i et brev, at der ikke havde eksisteret nogen trotskistisk gruppe i København i 1932, og at trotskisterne aldrig havde benyttet konditori Bristol som samlingssted (40). Også Windfeld-Hansen støttede sagen med et udsagn, som blev givet til Walter Held (41).

Venstreoppositionens tilhængere i København sørgede for, at der også gik oplysninger til den danske presse om Dewey-kommissionens arbejde. Da kommissionen nogle måneder senere var færdig med sin

rapport var konklusionen klar: der var intet grundlag for anklagerne mod Trotskij. Det stenografiske referat af kommissionens arbejde blev året efter udgivet i USA med titlen "Not Guilty" ("Ikke skyldig"), en bog hvor alene de mundtlige referater fylder ca. 600 sider. I dette materiale tilbagevises også påstandene vedrørende København, takket være den indsats som blev gjort af den danske trotskistiske gruppe.

Moskvaprocesserne rullede videre også efter modprocessen i Mexico. Hvor de første processer havde været rettet mod venstreoppositionen, var de senere rettet mod andre af Stalins politiske modstandere, højreoppositionen, officerer i hæren, samt ledende kommunister iøvrigt. De stenografiske referater fra processerne mod Pjatakow og Radek og den senere proces mod Bukharin blev udgivet på dansk af forlaget Monde.

Den prestige, Sovjetunionen havde, var sammen med den kommunistiske propaganda med til siden at fastholde den opfattelse, at der nok var en kerne af sandhed i anklagerne. Modprocessen i Mexico hjalp kun lidt. Som Georg Moltved har udtrykt det i sin Trotskij-biografi: "Virkningen var lig nul. Deweys anseelse i USA gav ham nogen resonans her, men absolut ikke i Europa, hvor de spanske forhold opslugte al international interesse (42)." Dog gjorde Stalinfraktionens forsøg på at sætte oppositionelle kommunister i bås med forbrydere og fascister nok mindre indtryk i Danmark end i andre lande, fordi oplysningerne om de københavnske forhold stred så åbenlyst mod virkeligheden. Dertil kom, at en række danske blade og aviser blev talerør for modkampagnen, bl.a. Social-Demokraten.

Denne udstrakte brug af det socialdemokratiske hovedorgan må imidlertid have rejst et politisk problem, eftersom Social-Demokraten normalt var særdeles kritisk overfor DKP og den kommunistiske bevægelse. Bernhard Bøggild havde i 1933 foreslået Trotskij, at han skulle lade nogle af sine artikler trykke i Social-Demokraten, men det havde Trotskij afvist: "Kan De få optaget en eller anden af mine artikler i den borgerlige presse og stille honoraret til rådighed for den revolutionære bevægelse, så har jeg naturligvis intet herimod. Til "Social-Demokraten" kan jeg derimod ikke levere en artikel. Den politiske grund er klar: Ingen tænkende arbejder vil identificere

sig med de borgerlige blade... Fremkommer min artikel i Social-Demokraten, så kan det blive opfattet af arbejderne som om jeg står nærmere den socialdemokratiske top end den kommunistiske. Og sådanne gentagne fejlagtige indtryk kunne føre til afbræk i arbejdet for den nye internationale (43)." Hans tilhængere i Danmark har sikkert støttet dette synspunkt, men tvunget af omstændighederne blev Leninistisk Arbejdsgruppe i 1936 nødt til at se bort fra alle betænkeligheder og støtte sig på socialdemokraterne i modkampagnen mod Moskvaprocesserne.

Processerne var med til at ændre betingelserne for den trotskistiske gruppes arbejde. Hidtil havde gruppen arbejdet på at skaffe kontakter til kommunister og venstresocialdemokrater, uden at disse på forhånd havde noget større kendskab til den politiske strid i det sovjetiske kommunistparti. Moskvaprocesserne internationaliserede med et slag baggrunden for Leninistisk Arbejdsgruppe. Selv folk med blot et overfladisk kendskab til den kommunistiske bevægelse var nu klar over, at der var dybe uoverensstemmelser mellem Stalin og Trotskij, og at Leninistisk Arbejdsgruppe repræsenterede en ene fløj i denne strid.

Den større internationale opmærksomhed var dog ikke nogen ubetinget fordel for venstreoppositionen. Nok betød det, at de trotskistiske synspunkter blev mere kendt, men trods alle forsøg på at tilbagevise beskyldningerne fra Moskva, stod mistanken tilbage. Moskvaprocesserne opfyldte derfor deres formål, nemlig at trænge modstanderne af Stalins linie tilbage og isolere og mistænkeliggøre dem blandt arbejderne.

Folkefrontsperioden og kampen mod isolation

Midt i strømmen af beskyldninger om at samarbejde med fascisterne arbejdede de danske trotskister videre på at opbygge andet og mere end blot en lille gruppe. Som omtalt havde de dannet Leninistisk Arbejdsgruppe i begyndelsen af 1936, men den kommunistiske bevægelses fornyede kamp mod venstreoppositionen betød, at de fleste kræfter blev brugt på at svare på angrebene fra Moskvaprocesserne. Til trods for at Leninistisk Arbejdsgruppe ganske effektivt tilbageviste be-

skyldningerne, var de alligevel med til at skabe vanskeligheder for det videre arbejde. Gruppen var i forvejen isoleret, og situationen bedredes ikke af det dårlige politiske klima, som skabtes af processerne. Trotskisterne isoleredes også fra den øvrige del af den kommunistiske opposition. Brandlerianerne accepterede i første omgang de oplysninger, der fremkom under processerne og holdt afstand til 4. internationales tilhængere (1). London-bureauet ønskede at holde sig "neutralt". Resultatet blev således virkningsfuldt nok, idet det lykkedes Stalinfraktionen at splitte oppositionen.

Ydermere vanskeliggjordes situationen af skiftet i Kominterns politik. I ultravenstreperioden havde trotskisterne agiteret for enhed i arbejderbevægelsen, men efter 1935 var DKP svinget over på folkefrontspolitikken med dens offensive opfordring til Socialdemokratiet om samarbejde. Opfordringerne gjaldt det antifascistiske arbejde og de faglige spørgsmål, hvor DKP lagde sig tæt op ad venstresocialdemokraterne. Det var netop områder, som også trotskisterne havde lagt vægt på, men i den nye situation blev de helt overhørt.

Det danske socialdemokrati afviste ganske vist kategorisk alle DKPs enhedstilbud, men internationalt var folkefrontspolitikken med til at skabe prestige om Sovjetunionen og den kommunistiske bevægelse, først og fremmest fordi Sovjetunionen ydede våbenhjælp til den spanske regering i dens kamp mod de fascistiske oprørere. At folkefrontspolitikken hverken var i stand til at bekæmpe fascismen eller fremme arbejderklassens interesser stod ikke klart for mange i samtiden, og den kritik som den trotskistiske gruppe rejste af Kominterns politik måtte under disse omstændigheder virke abstrakt og teoretisk.

Oppositionelt arbejde i DKP og DKU syntes ikke længere at være muligt, og det samme gjaldt i DSU og Socialdemokratiet. De tyske emigranter havde gennemtvunget, at Socialistisk Arbejder Ungdom blev opløst, for at dens medlemmer kunne arbejde entrivistisk i DSU, men betingelserne i DSU havde ændret sig. Der foregik ikke længere et skred mod venstre. Tværtimod gjorde DSUs ledelse alt for at hindre en gentagelse af uroen omkring DSU-oppositionen. En gennemgang af DSUs eksklusionssager viser, at de oppositionelle fra Alarmgruppen

kun blev genoptaget i den socialdemokratiske bevægelse, hvis de tog afstand fra deres tidligere aktiviteter og garanterede at holde sig fra lignende virksomhed i fremtiden (2). Det entrivistiske arbejde, som medlemmer af det tidligere SAU kunne udføre under disse omstændigheder måtte blive af mere eller mindre hemmelig karakter - og havde altså intet at gøre med den "åbne entrisme", som tidligere var blevet besluttet. Resultatet blev, at de fleste medlemmer fra SAU faldt fra igen, således at der til sidst kun var Mothgruppens kerne tilbage.

I 1936 gik Svend Johansen ind i Socialdemokratiet. Indmeldelsen havde formentlig entrivistisk sigte, men heller ikke her lykkedes taktikken. Han blev redaktør af Typografforbundets nye fagblad "Grafisk teknik" og skabte et fremragende fagblad, men i stedet for at påvirke socialdemokraterne, blev det Socialdemokratiet, som påvirkede ham. Han kom ikke siden til at spille nogen rolle i den trotskistiske organisation, omend han stadig havde sine sympatier her. Thi, som Niels Jacobsen har udtrykt det: "Han holdt oplæg, når han blev bedt om det, men han kom ikke jævnligt i gruppen (3)". Bernhard Bøggild var stadig medlem af Socialdemokratiet og fortsatte i samarbejde med trotskisterne kampen for sine venstresocialdemokratiske synspunkter. I foråret 1935 var han ved at få en eksklusionssag på halsen, fordi han efter sigende havde talt ved et møde arrangeret af DSU-oppositionelle, men han benægtede det, og da sagen ikke kunne bevises, klarede han sig ud af situationen (4). Sammen med Vikelsø Jensen var han samtidig aktiv i Socialdemokratiske Studenter. Bøggild led imidlertid i perioder af depressioner og i august 1935 tog han sig af dage. Ved hans død mistede gruppen en af sine mest dynamiske skikkelser.

Den nystiftede Leninistisk Arbejdsgruppe havde således allerede ved dannelsen mistet nogle af sine mere erfarne medlemmer og fik desuden sin slagkraft svækket ved at presse nye uerfarne medlemmer ind i entrivistisk arbejde. I løbet af 1936 skete der dog en stabilisering. Marie Nielsen begyndte efter sin eksklusion fra DKP at støtte LAGs arbejde, og det samme gjorde resterne af Mothgruppen. Personkredsen var dermed forandret. Drivkraften i LAG blev Poul Moth, samt emigranterne Jungclas (Albert), Alfred Löwentahl (Egon),

Kurt Meyer (Peter) og Rudi Singer (Rolf). Ved årsskiftet 1936-37 havde gruppen formelt bestået i 1 1/2 år, men det er nok betegnende for situationen, at Marie Nielsen i et brev til Trotskij gav udtryk for håbet om, at det snart skulle blive muligt at danne en gruppe i Danmark (5).

LAG opfattede sig som en kadreorganisation med overvejende propagandistiske opgaver (6), og blev mere udadvendt i sin virksomhed. Emigranterne begyndte at lægge flere kræfter i den danske gruppe, da de blev klar over, at det havde lange udsigter med Hitlers Tyskland. De følte, at det også var nødvendigt at tage stilling til danske forhold, idet de samme politiske problemer optog danskere og tyskere. Emigrantgruppens medlemmer samarbejdede også med oppositionelle DSU-ere, og nogle af emigranterne meldte sig ind i DSU i overensstemmelse med den entristiske taktik (7).

Engagementet hos medlemmerne var stærkt. Leninistisk Arbejdsgruppe erklærede det som sit formål at være med til at fuldføre det værk som de tre foregående internationale havde påbegyndt. Gruppen ville derfor "trods al den løgn og bagvaskelse, som altid bliver de sande revolutionære til del", kæmpe for revolutionær internationalisme i Skandinavien, kæmpe for at nedbryde de økonomiske skranker, afskaffe undertrykkelsen samt forsvare Sovjetunionen (8). Mere konkret vendte gruppen sig mod den centralisering som var sket i fagbevægelsen i årene efter Kanslergadeforliget, den krævede afskaffelse af tvungen voldgift og af forligsmandsloven. Et andet hovedkrav var ophævelse af forbudet mod svangerskabsafbrydelse. Endelig var gruppen modstander af Danmarks deltagelse i "ikke-interventionsforræderiet" over for Spanien (9).

Gruppen begyndte i de første måneder af 1937 at udsende et blad i avisformat "4. Internationale" med undertitlen "Skandinavisk organ for revolutionær internationalisme". Poul Moth var redaktør. Det skandinaviske kom til udtryk i, at bladet også havde en norsk medredaktør, Jeanette Olsen i Oslo. Hun og Marie Nielsen kendte hinanden fra Komintern. I midten af 30-erne blev Jeanette Olsen ekskluderet af det norske kommunistparti p.gr.a. sympatier for venstreoppositionen, og hun gik ind i arbejdet for at opbygge en norsk gruppe.

Bladet kom dog aldrig til at indeholde artikler om norske forhold.

16/10.31.1937.

4. internationale

Skandinavisk organ for revolutionær internationalisme.

Indhold:

Trotsky-socialisme i eet Land, Moskva-Processen.

Marxistisk Analyse af Revolutionen i Spanien.

Nr. 1
FEBRUAR 1937
1. årg.

RÆDSELSPROCESSEN I MOSKVA

Som man kunde forudsætte, fortsætter stalinismen at udvikle sig som en ondsvamp, der i året 1917 under borgerkrigen og opbygningen i sovjetunionen havde Lenin kampfæller. Som vor kære ven Trotski har fastslået i verdensprocessen, kender historien ingen statsproces, som har været mere opsigtsvækkende, mere kynisk og mere grusom. Vi giver først en kort biografi af nogle af de har kapituleret flere gange, har de ikke undgået de stalinistiske bødder; men de har netop ved deres karakterløse kapitulation skabt den atmosfære, der muliggjorde disse processer. Radek krævede endnu for omkring to måneder siden i en artikel, at Sinojef, Kamenjef og særlig Trotski skulde skydes. Men allerede ved denne artikel har Radek udslettet sin revolutionære fortid. Nu er han selv bleven

L. Trotski: Socialisme i eet Land.

De reaktionære tendenser mod auktoriet er den gamle kapitalismens nodtræk overfor det problem, som historien stiller: at befri økonomien for den private ejendomsrets og den nationale stats lænker og at organisere den efter en samlet plan over hele jordens overflade. "Erkenderingen af den arbejdende og udbyttede befolkningens rettigheder", forfattet af Lenin og vedtaget af folkekommissionens raad med den konstituerende forsamlings sanktion, i den korte tid, hvor denne bestod, definerer indenfor disse grænser det nye regimes "BOVEDFORMAAL". "Oprettelsen af en socialistisk økonomi er en af de vigtigste opgaver, som lands kræfter er tiltrukket til at styrke bourgeoisiet, det viser vor revolutions historie. For socialismens endelige sejr, for organiseringen af den socialistiske revolution, er et enkelt lands kræfter, især et agrarisk land som vort, allerede utilstrækkelige; hertil kræves proletarietets fællekræfter i flere fremskredne lande." Disse linjer behøver ikke at kommenteres. Men den udgave, i hvilken de står, er blevet inddraget i det europæiske proletariets afgørende nederlag og sovjet økonomiens første spede resultater bragte indtil videre i løbet af efteråret 1928 Stalin den opfattelse, at det var by-

Første nummer af bladet 4. Internationale - et fire sider blad i avisformat.

Danske forhold blev til gengæld taget op. En artikel behandlede Stauning-regeringens resultater og kritiserede arbejdsløsheds- og socialpolitikken. Den mundede bombastisk ud i krav om, at arbejderne burde overtage magten, "når tiden var inde (10)." Ikke alle artikler var dog så urealistiske. Poul Moth skrev f.eks. en større artikel forud for overenskomstsituationen i 1938, hvor han støttede kravet om 40 timers arbejdsuge og 14 dages betalt ferie, samt kædede dette sammen med krav om større demokrati i fagforeningerne (11). Bladets vigtigste opgave var dog at bringe artikler om internationale spørgsmål. Det gik ind i diskussionen om Moskvaprocesserne og imødegik anklagerne, såsom vedrørende det omtalte hotel Bristol, Pjatakovs rejse til Norge og danskeres påståede medvirken som mellemmand. Bladet trykte også mange af Trotskijs artikler. I de første seks numre tryktes således "Socialismen i et land", "For den spanske

revolutions sejr", "Den røde hær ledere myrdet", "Krigen i Kina" samt uddrag af hans forsvarstale for Dewey-kommissionen (12).

De danske oversættelser, som emigranterne i begyndelsen havde kæmpet så hårdt for, udsendtes nu i rigt mål. Som det ses af titlerne valgte redaktionen at trykke nogle af Trotskijs aktuelle kommentarer fremfor at bringe hans mere teoretisk betonedede artikler. Sådanne artikler om taktik og strategi påtænkte sikkert trykt i det duplikerede blad Klassekampen, som iflg. en annonce i "4. Internationale" (nr. 5. 1937) stadig udkom.

Et hovedtema i LAGs arbejde var kritik af den kommunistiske folkefrontspolitik, med den spanske borgerkrig som eksempel. LAG mente, at borgerkrigen kun kunne føres til sejr for arbejderne, hvis kampen for en proletarisk revolution og kampen mod fascismen blev set som to sammenhængende opgaver. En proletarisk revolution i Spanien ville føre til, at "en revolutionsbølge" ville skylle over Europa og få Hitlers og Mussolinis diktaturer til at ryste i deres grundvold. Folkefrontspolitikken havde imidlertid haft den modsatte virkning efter LAGs opfattelse: Komintern bremsede den revolutionære udvikling og erklærede tilmed, at de ville stabilisere forholdene i Spanien, således at en sejr for den republikanske regering kunne føre til dannelsen af en borgerlig demokratisk republik. En sådan udvikling troede LAG ikke på: "Er der nogen, der er så naiv, der tror, at når arbejderne først har afleveret våbnene, og styret er stabiliseret, at man så kan udgive parolen: så laver vi revolution? Nej, man må smede, mens jernet er varmt. Den revolutionære energi lader sig ikke opbevare på flasker, som kan udlades, når nogle bureaukrater finder for godt (13)."

LAG pegede også på sammenhængen mellem forholdene i Spanien og situationen i Sovjetunionen og forudså, at et eventuelt revolutionært røre i Vesteuropa ikke kunne undgå at påvirke arbejdermasserne i Sovjet, "...alt dette tyder på, at bureaukraterne føler deres stilling vakle."

Solidariteten med kampen i Spanien førte til at nogle af de tyske emigranter og danske medlemmer tog derned for at melde sig som frivillige (14). For danskernes vedkommende var det Tage Lau og Åge Kjelsø. De var i maj 1936 taget på cykeltur ned gennem Europa, bl.a.

for at deltage i en esperantokongres i Jugoslavien. Undervejs hørte de, at borgerkrigen var brudt ud, og i Kroatien besluttede de at drage til Spanien og deltage i kampen mod fascisterne. De kom til Spanien via CNT og blev her overført til POUMs milits. Tage Lau beherskede som bekendt adskillige sprog og blev derfor ikke sendt til fronten, men knyttet til propagandaafdelingen i Barcelona, hvor han tog sig af oversættelsesarbejde, duplikering o.s.v. (15). Åge Kjelsø kom til fronten bl.a. ved Madrid. Da den politiske forfølgelse mod POUM senere satte ind, reddede han sig kun med nød og næppe ud af Spanien, med en dødsdom hængende over hovedet. Som Kjelsø selv har udtrykt det, så undgik han at blive offer for "den lille Moskva-proces", som Komintern gennemførte i Spanien i jagten på alle oppositionelle kommunister (16).

Bladet "4. Internationale" bragte enkelte underretninger om de to Spaniensfrivillige. En af dem var et brev fra Åge Kjelsø med en beretning fra fronten, en anden et interview med Tage Lau, som netop var hjemkommet efter at have siddet 2 1/2 måned i Gestapofængsel (17). Lau var blevet syg i Barcelona og bragt til et lazaret i Paris. Da han var blevet rask rejste han hjem gennem Tyskland, hvor han blev arresteret, fordi han havde spanske stempler i passet.

Kampen mod fascismen var stadig et brændende emne. Gruppen bidrog til at udbrede kendskabet til overgrebene mod arbejderbevægelsen i Nazityskland og om nazisternes henrettelser af politiske modstandere. LAG fremhævede her flere gange modsætningen mellem at man ved Moskvaprocesserne beskyldte trotskisterne for at samarbejde med nazisterne, samtidig med at deres meningsfæller blev henrettet i tyske fængsler.

I efteråret 1936 blev en fremtrædende tysk kommunist fra Hamborg, Edgar André, dømt til døden af nazisterne. En af anklagerne mod ham var, at han under et gadeslagsmål mellem kommunister og nazister i 1932 skulle være skyld i en nazists død. Under pseudonymet "En tysk trotskist" skrev Jungclas i en artikel i Arbejdet, at André var uskyldig. Jungclas havde selv været med i 1932, og på grund af sit førstehåndskendskab til sagen havde han henvendt sig til en repræsentant for det tyske kommunistiske parti i København og tilbudt at fremsætte en offentlig erklæring. Repræsentanten kom imidlertid

ikke, og Jungclas var ikke i tvivl om hvorfor: "Til trods for, at det var lovet, kom denne "ansvarlige" funktionær ikke til den aftalte samtale. KPD gav dermed afkald på dette udsagn. Det er forståeligt. Hele deres gemene hetz mod "kontrarevolutionære" trotskister, "Gestapoagenter" osv. havde dermed fået et mægtigt stød... Selvfølgelig mener jeg ikke, at man kunne have reddet André gennem disse udsagn... Men for at ruske den brede offentlighed op, må man fremføre selv den mindste kendsgerning for at røbe de brune mordere. Men for Stalin-bureaukratiet er en martyr vigtigere end at marchere mod fascismen i fællesfront med en trotskist (18)."

Efter at Lau i marts 1937 var kommet tilbage fra Spanien blev det ham, der sammen med Moth trak det store læs i det daglige arbejde. Moth var formand for LAG og også den egentlige leder af gruppen (19). Marie Nielsen deltog ikke i møderne, idet hun stadig var for syg til at tage del i politiske aktiviteter. Gunner Jensen mener dog, at det også kan skyldes, at hun "betragtede Leninistisk Ar-

Tegning fra Kominterns smædekampagne mod venstreoppositionen. Trotskij er her fremstillet som Hitlers forlængede arm og Mester Jakel-Dukke. (Fra Arbejderbladet 21. maj 1937).

TROTSKI — Nazismens Mester-Jakel-Dukke

bejdsgruppe som nogle små kvarulanter (20)." I stedet tog gruppens medlemmer på besøg hos hende og diskuterede politik. Møderne mellem de unge LAG-medlemmer og den kommunistiske veteran var præget af beundring over at diskutere med en person, der havde deltaget i Kominterns kongresser og oplevet Lenin og Trotskij. Marie Nielsen havde oprindeligt planlagt at støtte venstreoppositionens arbejde ved at følge sin pjece "Kampen om Trotski" op med andre pjecer (21), men det blev aldrig til noget.

En af forklaringerne på at Marie Nielsen aldrig fik skrevet mere var, at hun samtidig var engageret i kvindepolitisk arbejde. Marie Nielsens betydeligste indsats havde ligget i Arbejderkvindernes Oplysningsforening i 1920-erne og i begyndelsen af 30-erne. Foreningen havde arbejdet for at få enhver bestemmelse fjernet, der kunne virke bremsende for udbredelsen af prævention og Oplysningsforeningen krævede straffrihed for fosterfordrivelse og fri abort. DKP støttede dette arbejde, og Marie Nielsen havde som hovedopgave i DKP at lede AO. I den seksualpolitiske diskussion fremhævedes Sovjetunionen ofte som forbillede, idet man her havde fri abort og anerkendte kvindens ret til at bestemme over sin egen krop. I maj 1936 fremsattes imidlertid i Sovjetunionen et forslag til en ny svangerskabslovgivning, som var en åbenlys forringelse af den sovjetiske kvindes stilling, idet fri abort blev forbudt. I stedet skulle familierne opmuntres til børnefødsler. DKP støttede den nye lov, hvorimod Marie Nielsen kritiserede ændringen. Sammen med hendes kritik af Moskvaprocesserne blev det årsagen til hendes eksklusion.

Den seksualpolitiske debat havde i 30-erne været præget af en række retssager mod læger, der blev anklaget for ulovlig fosterfordrivelse (22). Den mest kendte af disse læger, J.H. Leunbach, blev i 1936 påny anklaget sammen med tre andre læger, og Marie Nielsen engagerede sig i arbejdet til støtte for dem. I Studenterforeningen afholdtes i november et diskussionsmøde om "Arbejderkvindens seksuelle frihed og svangerskabskommissionen", hvor Marie Nielsen også var med. Mødet vedtog en resolution, som bl.a. krævede, at straffen for fosterfordrivelse skulle bortfalde, og at alle kvinder skulle have adgang til vejledning i svangerskabsforebyggelse (23).

Trods alle protester blev lægerne dømt. Marie Nielsen tog herefter

initiativ til at genoprette Arbejderkvindernes Oplysningsforening, og med bl.a. støtte fra den syndikalistiske kvindegruppe gik man i gang med en underskriftindsamling, der krævede amnesti for de dømte (24). I april 1937 arrangerede Oplysningsforeningen (der næppe kan have talt mange medlemmer) et protestmøde, da der faldt domme i nogle nye sager om ulovlig fosterfordrivelse (25). Da Leunbach havde afsonet sin straf, var Marie Nielsen og Chr. Christensen blandt dem, som modtog ham uden for fængselsporten og ved en efterfølgende sammenkomst hyldede ham (26).

Endnu i efteråret 1937 var der aktiviteter i AO. I september arrangeredes en aften med filmen "Spanien i flammer", hvor Chr. Christensen og Ole Vinding indledte. I november og december var der fire undervisningsaftener om svangerskab og seksualhygiejne (27), men herefter ebbede aktiviteterne ud. Med støtte i den trotskistiske gruppe (og sammen med andre oppositionelle) havde Marie Nielsen påny taget arbejderkvindernes sag op. Det var en sag, som DKP ikke længere kunne støtte på samme måde som tidligere, efter den ændrede svangerskabslovgivning i Sovjetunionen. Forsøget på at genoplive Oplysningsforeningen blev dog ikke til ret meget. Marie Nielsens kræfter slog ikke rigtig til mere (28).

Emigranterne synes at have overladt meget af det praktiske arbejde i Leninistisk Arbejdsgruppe til danskerne. Moth og Lau stod for udgivelsen af "4. Internationale" og esperantobladet Levigu (29). LAG afholdt ugentlige møder, hvor Moth sædvanligvis startede med at læse op af udenlandske blade. Dette blev så diskuteret. Herefter gik man over til at drøfte, om man skulle deltage i nogle møder eller andre aktiviteter. Man delte løbesedler ud og solgte bladet ved kontrolsteder m.m. Gruppens situation har Gunner Jensen udtrykt således: "Det gjaldt først og fremmest om at holde sammen, da alle stod med ryggen mod muren (30)." De personer, LAG fik kontakt med, var i hovedsagen ekskluderede fra kommunistpartiet. Gruppen kom aldrig over de 15-20 medlemmer, hvilket vil sige at den ikke var blevet større siden dannelsen. Den var afgrænset til København og udviklede sig ikke til en landsdækkende organisation. Oplagene på bladet "4. Internationale" og de øvrige publikationer kendes ikke, men at de har været små, er der ingen tvivl om.

LAG arbejdede for at holde forbindelserne vedlige til Fagoppositionens Sammenslutning. Da FSs blad Arbejdet begyndte at udkomme, inviteredes Chr. Christensen til et møde i gruppen for at fortælle om det nye blad (31). Gruppen drog nytte af Arbejdets åbne redaktionelle linie og fik trykt Moths artikelserie "Hvad er trotskismen", som derefter blev udgivet som særtryk i pjeceform.

Inden for Fagoppositionens Sammenslutning kom LAG især til at samarbejde med en kreds af medlemmer, som kaldte sig Økonomisk Lighedsgruppe. Den var vokset ud af arbejdsledsløshedsbevægelsen og bestod af udstødte DKP-ere. Gruppen omfattede 6-7 unge arbejdere, faglærte som ufaglærte og udgjorde en diskussions- og studiegruppe (32). Den byggede på en idé om, at den teknologiske udvikling måtte kunne føre til en ændret fordelingspolitik, som skabte økonomisk lighed for alle i samfundet (33). I 1936 var gruppen gået med ind i den syndikalistiske arbejdsledsløshedsorganisation, men medlemmerne var ikke syndikalister. De interesserede sig for de samme politiske spørgsmål som LAG og var f.eks. med til at sikre udgivelsen af Marie Nielsens pjece om Trotskij. Hver part garanterede på forhånd at aftage et bestemt antal eksemplarer. Efterhånden udviklede samarbejdet sig til fællesmøder. I april 1937 holdtes der møde om udviklingen i Sovjetunionen, hvor Gunner Jensen (fra Lighedsgruppen) og Carl Heinrich Petersen (fra Fagoppositionens Sammenslutning) var indledere (34). Siden blev de fleste af Lighedsgruppens medlemmer optaget i LAG.

Leninistisk Arbejdsgruppe var en meget sammensat gruppe. Der var et skel mellem danskerne og emigranterne. Emigranterne betragtede Mothfolkene som én blandt flere grupper, de havde kontakt til. De var ikke enige med Mothgruppen, idet de mente, at gruppen havde et anarkistisk-syndikalistisk anstrøg og at Moth selv havde ideer, som var ren ønsketænkning (35).

De fleste danske medlemmer af LAG var kronisk arbejdsledsløse og havde derfor kun få økonomiske muligheder. Poul Moth og hans nærmeste kreds levede tilmed på en måde, hvor selve livsstilen skulle markere et opgør med et "småborgerligt" liv. De ejede intet, hverken møbler eller andet, men der var altid plads til endnu en emigrant i baghuset på Duevej, hvor Moth boede. Moth var en oratorisk begavelse og

en stor idealist, der arbejdede ihærdigt, men han havde et skær af fantasteri over sig. Han arbejdede, støttet af Lau og Kjelsø, på en reform af dansk retsskrivning, med stavemåde nærmest i retning af norsk, og dette skriftsprog benyttede han i sine artikler i "4. Internationale". Han brugte ikke store bogstaver i sine breve - heller ikke efter punktum og han skrev altid med rødt farvebånd. Det irriterede emigranterne, som med rette mente, at han øgede afstanden til almindelige arbejdere. Desuden mente de, at det gjorde det vanskeligere for dem at lære korrekt dansk (36).

Emigranterne, først og fremmest Jungclas, var af en helt anden støbning. Jungclas' bekendte i Danmark har siden tegnet et billede af ham, som en ikke-intellektuel, læsende arbejder - en "stout arbejderskikkelse". Grethe Hoppe har sagt om ham: "Han var loyal mod sin idé og tænkte fremadrettet i de ting, han lavede (37)." Han var ikke blot den politiske leder i gruppen, han havde også forståelse for, at socialt sammenhold var nødvendigt for emigranterne, som var revet ud af deres vante miljø. Derfor gjorde han meget for dem. Jungclas var i besiddelse af en utrolig energi og havde evnen til at etablere kontakter.

Svagheden ved den danske del af gruppen var, at den var så isole-ret. Emigranterne var sig denne begrænsning bevidst, hvilket Jungclas redegjorde for i et papir i 1940. Her afviste han den ofte noget overbærende kritik, som andre oppositionelle havde rettet mod Mothfolkene: "Disse folk har ikke den mindste grund til at gøre sig lystig på en yderst arrogant og smagløs måde over for de yngre kammerater med ringere organisatoriske erfaringer og rutine, med mindre teoretisk viden og uden "positioner", som har overtaget det arbejde, de har ladt i stikken. Alle mangler og latterligheder falder tilbage på dem, som har foretrukket en indordning under den demokratiske samfundsform til fordel for revolutionær opofrelse. Hvem som med opmærksomhed har fulgt udviklingen af de forskellige grupper, der har udskilt sig fra stalinisterne og reformisterne, har set, at der hver gang har manglet en marxistisk skolet ledelse, som var i stand til at videreudvikle de for det meste unge kammerater, og derigennem give dem et grundlag for deres revolutionære arbejde (38)." De skolede marxister, som Jungclas her tænkte på, var Bose-

rupgruppen.

Trods ydre fremgang i form af et blad, organiseret gruppevirksomhed m.m. var der ingen politisk fremgang at spore. Mothfolkene magtede kun abstrakt propaganda, og kampen mod isolationen var i virkeligheden gruppens hovedproblem. Da der i foråret 1937 kom et forslag om at forsøge et samarbejde mellem de oppositionelle grupper, stillede Leninistisk Arbejdsgruppe sig derfor meget positiv.

Socialistisk Samvirke

Både brandlerianere og trotskister havde i 1935 set med skepsis på SUFs forslag om, at der burde ske en "socialistisk samling" af de forskellige oppositionelle grupper. Begge så det som udtryk for SUFs "centrisme". Der kom da heller ikke noget ud af SUFs bestræbelser. SUF gik ind i en nedgangsperiode, og i hele 1936 var ideen om "samling" ikke aktuel.

Den politiske udvikling efter Moskvaprocesserne fik imidlertid den trotskistiske gruppe til at rykke tættere sammen med de øvrige oppositionelle. Ved årsskiftet 1936-37 blev diskussionen om "samling" således rejst påny, denne gang af Alfred Kruse, der var kendt som en oppositionel kommunist med sympatier for venstreoppositionen, omend han ikke var medlem nogetsteds. Alfred Kruse var en god skribent og havde før 1. verdenskrig været redaktør af en af de socialdemokratiske aviser i Norge, men var blevet udvist for anti-militaristisk agitation. I 1915-16 opholdt han sig i Stockholm og arbejdede her sammen med de russiske revolutionære, bl.a. Pjatakow og Bukharin. På grund af uforsigtighed blev nogle fra denne kreds arresteret, og selv blev han udvist af Sverige sammen med Bukharin. Bukharin beskyldte nu Kruse for at have ansvaret for, at en tysk agent var kommet i besiddelse af det bevismateriale, som havde ført til udvisningen, og denne beskyldning umuliggjorde, at Kruse kunne blive medlem af det nydannede kommunistiske parti.

I 21 år kæmpede han for at blive rensat på trods af, at kun få i DKP troede på beskyldningerne (1). Ved bl.a. Pjatakows medvirken blev sagen langt om længe rejst i Komintern, og i april 1936 lykkedes det ham at blive rensat i en fælleserklæring fra det danske,

norske og svenske parti. Det blev her fastslået, at der ikke forelå bevis for, at han dengang skulle have været politistikker eller politiprovokatør, og at han intet havde foretaget sig, der gjorde ham uværdig til at tage del i arbejderbevægelsen (2).

Sagen havde i de mange år været en tragedie for Kruse, og det havde redet ham som en mare, at han var beskyldt for at have faldet de russiske revolutionære i ryggen. Fælleserklæringen fra de tre skandinaviske partier blev dog ikke offentliggjort, og Kruse havde ikke selv noget ønske herom. Han begrundede det med, at kun partitoppen kendte hans sag, og han ønskede ikke den gamle diskussion rullet op for offentligheden påny (3). Kruse var dog kendt og agtet. I 1934-35 var han formand for Frederiksbergafdelingen af Sovjetunionens Venner. Han gik imidlertid efter en strid med DKP-fraktionen og kunne stadig ikke blive optaget i DKP. Begrundelsen var, at han ikke havde "forståelse for partiets rolle, af partidisciplinen og af de pligter, der må påhvile en kommunist (4)."

Kruses interesse i at blive optaget i DKP kølnedes dog efter den første Moskvaproces. Marie Nielsen og han lå politisk på linie, og hendes eksklusion må have ændret hans vurdering af mulighederne for at arbejde i DKP. Ved den anden Moskvaproces henrettedes Pjatakow, som var den af de russiske revolutionære, som Kruse kendte bedst. Efter den første proces skrev Kruse anonymt i Arbejdet en lang artikelserie om de indre modsigelser i anklagerne. Efter den anden proces tog Kruse offentligt til orde, og i en nekrolog i Arbejdet konkluderede han: De dømt var uskyldige (5). Hermed var medlemskab af DKP udelukket. Alfred Kruses sympatier lå nok hos venstreoppositionen, men han ønskede ikke at tilslutte sig Leninistisk Arbejdsgruppe, bl.a. fordi han ikke tiltroede Mothfolkene tilstrækkelige lederevner. I stedet mente han, at der måtte skabes et samarbejde mellem de forskellige små oppositionsgrupper, så et revolutionært alternativ til DKP kunne få mere vægt og være et bredt forum, der kunne tiltrække forskellige mindre grupper af ekskluderede DKP-ere. Kruse var så kendt, at det lykkedes ham at komme i forhandlinger med Leninistisk Arbejdsgruppe, Socialistisk Ungdoms Forbund og Boserupgruppen, samt enkelte uden for disse organisationer (6).

Han fik grupperne gjort interesseret i tanken, og på et møde 20.

marts 1937 besluttedes det at stifte Socialistisk Samvirke. Den stiftende generalforsamling fandt sted 16. april. Socialistisk Samvirke havde til formål "at samle den revolutionært bevidste del af den danske arbejderklasse" og gennem møder og fællesarrangementer "at virkeliggøre socialismen ad revolutionær vej og ved arbejderklassens magtovertagelse." I Samvirket kunne optages såvel organisationer som enkeltpersoner. Det skulle ledes af et arbejdsudvalg, bestående af en repræsentant fra hver af de deltagende organisationer, en valgt af de personligt tilsluttede og en formand, der skulle vælges direkte på generalforsamlingen. Medlemmer af det første arbejdsudvalg blev Alfred Kruse (formand), Børge Petersen fra SUF (sekretær) og bl.a. Poul Moth og Marie Nielsen (7).

Kruse havde især lagt vægt på at få Marie Nielsen med i arbejdsudvalget. Han havde henvendt sig til hende på et tidligt tidspunkt, men hun havde svaret, at hun var forhindret p.g.r.a. hospitalsophold. Hun gik dog ind for ideen og slog til lyd for, at det blev en organisation med et normalt organisationsliv - åbent og offentligt - som hovedsagelig skulle beskæftige sig med danske forhold uden at glemme kampen til støtte for den politiske opposition i Sovjet (8). 1 1/2 måned senere undslog hun sig igen, men udtrykte nu betænkelighed ved planen, som hun mente kunne blive en meget vanskelig opgave med den manglende kampgejst i smågrupperne (9). Resultatet blev, at hun trods betænkelighederne påtog sig at gå ind i arbejdsudvalget.

Bladet "4. Internationale" hilste Samvirket velkommen under overskriften "Nyt fremstød for den revolutionære bevægelse i Danmark". Det oplystes, at Samvirket var et "revolutionært kartel", bestående af SUF, Leninistisk Arbejdsgruppe og Uafhængig Kommunistisk Gruppe (formentlig Boserupfolkene), samt forskellige personligt tilknyttede medlemmer. Socialistisk Samvirke skulle på tværs af teoretiske diskussioner samle til fælles aktioner: "Den stærke splittelse i mindre grupper har (...) holdt mange kammerater borte, som ellers har en revolutionær indstilling og gerne vil arbejde med for nyskabelsen af arbejderbevægelsen efter at Komintern har spillet fallit (10)."

Når man tager trotskisternes generelle skepsis til "centristiske samlingsforsøg" i betragtning, kan det godt overraske, at Leninistisk Arbejdsgruppe så uforbeholdent gik ind for Socialistisk Sam-

virke, men LAGs stadige isolation var nok en del af forklaringen på, at man følte sig nødsaget til at gå med. En anden del af forklaringen var, at Samvirket blev et kartel, og at man altså ikke havde været med til at danne en ny gruppe. Dette var ihvertfald af stor betydning for emigranterne. Jungclas havde over for Marie Nielsen lagt vægt på, at Samvirket kun skulle være en diskussionsklub (11). Det var sikkert en garanti for, at de ikke var med til at danne en centristisk organisation, som senere kunne modarbejde 4. internationale.

Leninistisk Arbejdsgruppe var ikke alene om at kæmpe mod isolation. Det samme gjaldt SUF, som havde færre medlemmer, men som nu fik mulighed for at realisere sin politiske idé om "samling". Kun Boserupfolkene var ikke isoleret, tværtimod havde de succes med arbejdet i Clarté. De var med til møder i Samvirket i begyndelsen, bl.a. holdt Mogens Boserup oplæg om den spanske borgerkrig i slutningen af april (12), men snart trak de sig ud. De øvrige medlemmer i Samvirket beklagede naturligvis dette og ønskede at ændre Boserupgruppens holdning, men den lod sig ikke trække ind i samarbejdet igen. Tværtimod holdt Boserupfolkene sig fuldstændig fri, til trods for at Samvirket arrangerede offentlige møder om emner, som også Clarté beskæftigede sig med.

Til gengæld gik Fagoppositionens Sammenslutning i løbet af foråret med i Samvirket. Det var først og fremmest Chr. Christensen selv, som var interesseret, men senere kom også Syndikalistisk Ungdomsforbund med. De mest aktive i ungdomsforbundet var Ivar Stendahl, Gunnar Halbäck og Carl Heinrich Petersen. De to syndikalistiske organisationer var dog ikke kollektivt tilsluttede, så det var op til den enkelte, om man ville deltage i Samvirket (13). FS var imidlertid i stærk tilbagegang på dette tidspunkt, og Syndikalistisk Ungdomsforbund var blevet dannet for at løse FSs interne krise. Skønt Samvirket nu bestod af yderligere to organisationer, kunne det ikke ændre ved, at det alt i alt var baseret på svage kræfter.

Som den første opgave gav Samvirket sig til at arrangere møder om aktuelle spørgsmål. Emnerne i foråret 1937 var den spanske borgerkrig, den truende verdenskrig samt et mere teoretisk emne, demokrati og socialisme (14). Nogle af disse møder var ganske godt besøgte, og

ved de største arrangementer lykkedes det at samle op til 100 mennesker i Borups Højskole.

En anden opgave bestod i at udarbejde en fælles politisk platform for de deltagende organisationer. Dette blev organiseret således, at arbejdsudvalget skulle udarbejde et spørgeskema med 20 punkter, som de tilsluttede grupper så skulle forholde sig principielt til. Denne spørgerunde var planlagt til at være færdig i efteråret, men arbejdet kom ikke ud af stedet. Iflg. Kruses notater skyldtes det "SUFs sabotage", men det kan ikke være hele forklaringen, da der heller ikke kom svar fra nogle af de andre grupper.

Et tredje led i arbejdsopgaverne var, at Samvirket skulle udsende et blad, en såkaldt informationsbulletin. Chr. Christensen slog kraftigt til lyd for bladideen, fordi det kunne være med til at markere Socialistisk Samvirke som et alternativ til DKP: "Det drejer sig om, (...) at få sat dette lurendrejerparti med sine revolutionære fraser og sine voldstrusler mod de revolutionære retninger på rette plads i arbejdernes bevidsthed (15)."

Allerede inden første nummer af det planlagte blad skulle udkomme, var grunden lagt til en alvorlig splittelse i samarbejdet. Det er tidligere omtalt (se kapitlet "Samarbejdsforsøget i opløsning"), hvorledes Chr. Christensen efter det mislykkede samarbejdsforsøg med brandlerianerne i 1935 begyndte at vende tilbage til klare syndikalistiske standpunkter. Begivenhederne i Spanien under borgerkrigen og i Sovjetunionen med Moskvaprocesserne blev udslagsgivende. Han brød helt med Komintern (16), og samtidig tog han afstand fra den kommunistiske opposition, hvadenten det var højre- eller venstreoppositionen.

Offentligt kom dette til udtryk i juni 1937, hvor Arbejdet trykte en artikel fra det amerikanske blad Vanguard med overskriften "Åbent brev til Trotski", skrevet af David Lawrence, som mente, at Trotskij havde et medansvar for udviklingen i Sovjetunionen og Stalins sejr. Ifølge Lawrence var det Trotskijs politik, som havde skabt forudsætningerne for Stalin: "Er det ikke således, at du i sand historisk forståelse bærer en større skyld end Stalin for de ulidelige forhold, der nu hersker i Rusland? Foregik du ikke med eksemplet? Vi fastslår, at uden Trotskij var Stalin blevet en umulighed... at

Stalin er dit eget værk - din Frankenstein!" Lawrence underbyggede sin påstand med, at Trotskij selv havde været med til at lægge grunden til Sovjetunionens nuværende udenrigspolitik, at han var medansvarlig for nedkæmpelsen af Kronstadtoprøret i 1921, og at han var medansvarlig for processerne mod de socialrevolutionære i 1923: "I korthed - Trotskij, hvis en mand bygger en guillotine til en andens nakke, så skal han ikke græde så bittært, om han selv bliver hængende ved den (17)."

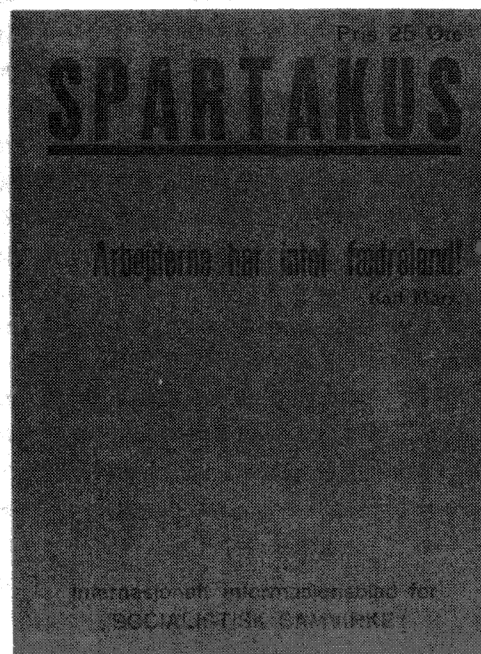
Hermed tog Arbejdet klart afstand fra den kommunistiske opposition. Leninistisk Arbejdsgruppe udbød sig plads til at svare, men blev afvist med den begrundelse, at gruppen selv havde et blad, og at Arbejdet havde andre og vigtigere opgaver end at agitere for den "trotskistiske bolschevisme" (18). I stedet foreslog Arbejdet, at FS og LAG arrangerede et fællesmøde om spørgsmålet. Leninistisk Arbejdsgruppe annoncerede herefter, at der ville komme et svar i septembernummeret af Klassekampen (19), men dette nummer udkom aldrig. Sagen kom herefter ikke mere frem i den danske debat, men internationalt blev spørgsmålet om Trotskijs medansvar i forbindelse med Kronstadt i 1921 rejst med stor styrke i vinteren 1937-38 af frafaldne sympatisører af den kommunistiske venstreopposition. Også de mente, at Trotskij havde et medansvar for Stalins opkomst i Sovjetunionen. Angrebene førte til en heftig debat, hvor Trotskij bl.a. svarede i et essay "Deres moral og vores" (20).

Lawrences angreb på trotskismen blev trykt nogenlunde samtidig med at FS og Syndikalistisk Ungdomsforbund trådte ind i Samvirket. Man kan undre sig over, at syndikalisterne gik med på netop dette tidspunkt, men de må have ment, at politiske uoverensstemmelser ikke skulle stå i vejen for enhedsarbejde om konkrete spørgsmål. Reelt var det dog kun et spørgsmål om tid, hvor længe et samarbejde kunne holde på disse betingelser.

I november udsendte Socialistisk Samvirke det første nummer af det planlagte blad. Det blev kaldt "Spartakus" med undertitlen "Internationalt informationsorgan for Socialistisk Samvirke". Det var ret beskedent i sin opsætning: ti dupliserede sider, og næsten udelukkende med vægt på internationale emner. Kun tre numre blev udsendt, og de domineredes af artikler om den spanske borgerkrig og Moskva-

processerne. Marie Nielsens ønske om, at Samvirket hovedsageligt skulle beskæftige sig med danske forhold, blev ikke opfyldt.

Hovedartiklen i første nummer skabte straks splittelse. Den hed "Til Sovjets 20. årsdag" og var skrevet af arbejdsudvalget. Den tog udgangspunkt i situationen i Sovjetunionen efter Moskvaprocesserne. Arbejdsudvalget erklærede sin solidaritet med den sovjetiske arbejderklasse og revolutionen i 1917, men kunne på den anden side ikke på forhånd forpligte sig til "at sige god for alt". Især Moskvaprocesserne var arbejdsudvalget kritisk overfor. Man mente dog, at det

Socialistisk Samvirkes informationsblad Spartakus var en beskeden, duplikeret tryksag på få sider med rødt omslag.

var nødvendigt at fortsætte ad "novemberrevolutionens vej", men protesterede samtidig mod "de forgiftende og splittende opviglingsforsøg fra partikommunistisk side, der i sin tåbelige ensrettethed og forblindede partifanatisme mener sig beføjet til at stemple alle de kommunister, der ikke kan anerkende Sovjetunionen som et ufejlbarligt pavedømme eller Kominterns øjeblikkelige kurs, for at være Sovjetfjender, kontrarevolutionære eller fascistiske agenter (21)."

Denne programartikel gjorde syndikalisterne rasende, fordi den nok tog afstand fra de aktuelle begivenheder, men alligevel anerkendte kommunismen. Chr. Christensen sendte omgående sin udmeldelse og skrev, at Samvirket var "et maskeret trotskistisk parti" og ikke det forventede frie forum for "udveksling af tanker mellem alle revolutionære retninger (22)." Syndikalistisk Ungdomsforbund vedtog en udtalelse om, at arbejdsudvalget havde overtrådt sin kompetence (23).

Meget tyder på, at man har været forberedt på, at det kunne komme til et brud. En måned forinden havde Marie Nielsen forudset, at Chr. Christensens stadig stærkere understregning af syndikalismen kunne give vanskeligheder: "Med hensyn til FS er det vist ikke til at hindre, at den afgrænser sig stærkere syndikalistisk, da de svenske syndikalister betaler bladet "Arbejdet" (og) stiller de sig på et rent syndikalistisk standpunkt, er det sikkert ikke muligt at få dem med i noget andet end måske netop diskussion (24)." Og en diskussionsklub mente Marie Nielsen ikke, at Samvirket måtte udvikle sig til.

Da Chr. Christensen meldte sig ud, skrev hun til Alfred Kruse: "Lad ham udtræde (...) Christensen er syg (...) Virkelig kommunist er Chr. Christensen ikke (25)." Marie Nielsen havde ret, Chr. Christensen var syg. Allerede 10 dage forinden var han fratrådt som redaktør af Arbejdet, og han vendte aldrig tilbage til politisk arbejde. Marie Nielsen var dog heller ikke optimistisk med hensyn til sine egne udsigter: "Ja, I er jo ikke mange, og ikke særlig kvalificerede, men den slags kår følger med, når man vil "mod strømmen". I er jo nogle unge - I må se at holde ud. Vi gamle døende er ikke at regne med (26)."

Marie Nielsens dystre vurdering skal ses på baggrund af, at Socialistisk Samvirke i efteråret 1937 var i en situation, hvor kun medlemmer af Leninistisk Arbejdsgruppe var aktive. Tage Lau var alene om at udgive Spartakus (27). Sammen med Moth skulle han samtidig klare udgivelsen af bladene "4. Internationale" og Levigu. Dette var naturligvis en uoverkommelig opgave, og resultatet blev da også, at "4. Internationale" begyndte at komme uregelmæssigt. I stedet brugtes kræfterne på Spartakus, men da der hverken var tale om ny

inspiration eller en udvidet redaktionskreds, kan det ikke undre, at artiklerne i Spartakus blev stærkt præget af trotskistiske synspunkter.

Trods sparsomme midler lykkedes det Spartakus at bringe alternative informationer om Kominterns politik og om forholdene i Sovjetunionen. Hovedparten af artiklerne beskæftigede sig med Spanien (folkefrontspolitikken samt POUMs og CNTs stilling) og med udryddelsen af de gamle bolschevikker i forbindelse med Moskvaprocesserne. Endvidere tryktes et par korte notitser om Kina. Samlet skulle disse artikler dokumentere, at Komintern ikke støttede den revolutionære bevægelse, og at de socialistiske kræfter blev undertrykt i Sovjetunionen.

I Spartakus nr. 2 svarede arbejdsudvalget på angreb fra DKP, der havde beskyldt Samvirket for at være trotskistisk. Arbejdsudvalget gjorde opmærksom på, at enhver som forholdt sig oppositionelt til DKP - det være sig brandlerianere, syndikalister eller andre - fik betegnelsen trotskist hæftet på sig. DKP burde hellere arbejde for en enhedsfront mellem de socialistiske grupper fremfor at fortsætte disse angreb og fremfor "at angle efter samarbejde med retsstatsmænd og radikale." Arbejdsudvalget skrev videre, at i Socialistisk Samvirke arbejdede trotskister "side om side" med andre revolutionære. Det var kun beklageligt, at dette ikke kunne vinde DKPs "anerkendelse", men DKP måtte fortsætte sin kamp mod "trotskismen" uden hjælp fra Samvirket (28).

I virkelighed var det noget af en overdrivelse at tale om, at medlemmerne arbejdede "side om side" i Socialistisk Samvirke. Aktiviteten var lig nul, og hele arbejdsbyrden lå på Poul Moth og Tage Lau. I efteråret 1937 blev der kun afholdt to medlemsmøder.

I december tog Moth problemet op over for Kruse. Efter Moths opfattelse skyldtes den interne krise, at man i alt for høj grad havde søgt at inddrage gamle revolutionære med kendte navne. Yngre kræfter måtte til for at skabe aktivitet, fællesarbejde osv. Han foreslog derfor skoling, møder hver 14. dag, udvidede medlemsmøder, offentlige møder o.s.v., så man kunne styrke samarbejdet og omdanne Samvirket til en enhedsorganisation med individuelle medlemmer (29).

Specielt var Moth utilfreds med SUFs og Børge Petersens manglende

indsats. Samvirkets arbejdsudvalg krævede kort efter, at SUF skulle øge aktiviteten, men hertil svarede SUF rent ud, at man først og fremmest arbejdede for at styrke sin egen organisation (30). I marts 1938 besluttedes det at udelukke SUF. Først en måned senere svarede Børge Petersen, at SUF "trods hændelsen" var parat til at "vise beredvillighed og aktivitet", men en betingelse var, at SUF selv kunne bestemme, hvem der skulle sidde i Samvirkets arbejdsudvalg (31). Samarbejdet blev dog ikke genoptaget. Arbejdsudvalget var klar over, at SUF ikke længere eksisterede som organisation.

Moth var ikke den eneste kritiker af Samvirkets lave aktivitetsniveau. Det blev også kritiseret af de trotskistiske emigranter, men de så vanskelighederne et andet sted. For dem stod det mere og mere klart, at det under Mothgruppens ledelse ville være umuligt at udvikle Leninistisk Arbejdsgruppe eller Socialistisk Samvirke til et revolutionære alternativ. Nødtvunget begyndte de at støtte tanken om at omdanne Samvirket til en enhedsorganisation (hvilket hele tiden havde været Marie Nielsens og Kruses ønske) for derved at komme til at bygge på andre kræfter end Mothgruppen.

Forberedelserne hertil startede i december. Kruse havde udarbejdet et programudkast med bidrag fra Leninistisk Arbejdsgruppe og Syndikalistisk Ungdomsforbund (32). Det viste sig, at der var enighed om en lang række politiske spørgsmål, men Syndikalistisk Ungdomsforbund afviste det politiske partis nødvendighed, og proletariats diktatur. Derfor kunne Samvirket ikke omdannes til en enhedsorganisation.

I stedet besluttedes, at Samvirket skulle fortsætte som et "kartel" bestående af to organisationer, hvoraf den ene var Syndikalistisk Ungdomsforbund og den anden "en kommunistisk organisation", som skulle omfatte Leninistisk Arbejdsgruppe og andre oppositionelle kommunister. Bladet "4. Internationale" skulle ophøre. Den nye kommunistiske organisation skulle ikke tilknyttes 4. internationale og heller ikke propagandere for den. Til gengæld skulle den stå i "informativ forbindelse" med London- og Parisbureauet.

I en redegørelse, som Jungclas sendte til det internationale sekretariat, skrev han, at de tyske medlemmer af Leninistisk Arbejdsgruppe havde været betænkelige ved sammenslutningen, men at de var gået med til den, fordi LAG ikke havde mulighed for at udvikle

sig til en landsdækkende organisation, og fordi dens medlemmer (dvs. Mothgruppen) manglede organisatorisk erfaring. Jungclas mente videre, at LAG havde beskæftiget sig for ensidigt med internationale forhold, og at behandlingen af danske forhold havde været alt for abstrakt. Derfor havde gruppen besluttet at gå ind i en ny organisation, "Internationale Kommunist", IK, der rummede alle "ydre og indre betingelser for at udvikle sig til en arbejdsdygtig, revolutionær organisation". Det gjaldt nu om at give Internationale Kommunist politisk profil og "overvinde egne svagheder". Emigranterne havde især stor tiltro til Alfred Kruse.

For at undgå enhver misforståelse om den nye gruppes internationale orientering, skrev Jungclas i samme redegørelse, at de trotskistiske medlemmer ville arbejde for, at IK skulle blive en sektion af 4. internationale. Allerede nu agtede trotskisterne i Danmark at styrke forbindelsen til sekretariatet (33).

Moth har næppe selv været klar over, at formålet var at bringe ham uden for indflydelse. I slutningen af marts havde han i hvert fald udarbejdet en "organisatorisk platform" for Internationale Kommunist. Det hed her, at IK ville stille sig på marxismens grundlag, således som det var udformet af Marx, Engels og Lenin. I organisatorisk henseende erklærede IK sig uafhængig af alle internationale grupper. Gruppens formål skulle være "at virke for kommunismens ideer og principper i arbejderklassen, teoretisk og organisatorisk at skole gruppens medlemmer, samt aktivt at deltage i arbejderklassens kamp". Alle medlemmer af IK skulle automatisk også være medlemmer af Socialistisk Samvirke (34).

Efter Moths opfattelse gjaldt det nu først og fremmest om at styrke den nye kommunistiske gruppe. I et brev til Kruse skrev han, at man i Socialistisk Samvirke ikke burde "kæle for individualistiske tilbøjeligheder, der får folk til at stå som personlige medlemmer". Følgelig burde Samvirket efter Moths mening ikke fremover optage personlige medlemmer. Ønskede man at være medlem af Samvirket burde man inden for en tre måneders periode vælge medlemskab af enten Internationale Kommunist eller af Syndikalistisk Ungdomsforbund (35). Kruse var ikke enig med Moth. Det fremgår af hans nota-

ter, at "adgangen til individuelt medlemsskab fremdeles beholdes (36)".

Kruse var samtidig blevet færdig med et endeligt forslag til programmatisk grundlag for Socialistisk Samvirke. Programmet var i udbygget og samarbejdet form de synspunkter, som den trotskistiske og den syndikalistiske gruppe kunne være enige om. Programmet tog udgangspunkt i den aktuelle situation, hvor det hed, at kapitalismen var trådt ind i "sin sidste udviklingsfase", og at arbejderklassen nu var stillet over for sin historiske opgave: at styrte det kapitalistiske borgerskab og opbygge socialismen. Danske arbejderes hårdt tilkæmpede goder ville ikke længere kunne fastholdes ved hjælp af reformistisk politik og parlamentariske midler. Derfor måtte den danske arbejderklasse betragte sig som led i den internationale kamp mod verdensimperialismen.

Socialdemokratiet havde svigtet sin hovedopgave, og DKP havde udviklet sig til et opportunistisk og socialpatriotisk parti. DKP havde udspillet sin rolle som instrument for arbejderklassens kamp for frigørelse. Det var derfor nødvendigt at "samle alle klassebevidste og virkelig socialistiske elementer i den danske arbejderklasse - til kamp mod reformismen i alle dens afskygninger, til kamp for socialismen, for arbejderklassens magtovertagelse". Socialistisk Samvirke erklærede sig som modstander af fascisme, stalinisme og socialpatriotisme og ønskede at støtte udenomsparlamentariske aktioner og forsvare de demokratiske rettigheder og proletarisk internationalisme. De to grupper i Samvirket skulle være kollektivt tilsluttede og forpligte sig til at samarbejde på områder, hvor fælles aktioner var mulig (37).

Svaghederne ved dette program springer straks i øjnene: det er domineret af teoretisk kritik af Socialdemokratiet og DKP. Specielt analysen af DKP er problematisk, fordi den satte lighedstegn mellem den socialdemokratiske reformisme og folkefrontsstrategien, hvilket er direkte forkert. Folkefrontspolitikken var en selvstændig linie i arbejderbevægelsen, forskellig fra traditionel socialdemokratisk politik.

Endvidere står der næsten intet om, hvorledes man konkret havde tænkt sig at bringe "de socialistiske elementer" fremad. Hvorledes

skulle medlemmerne forholde sig til de to etablerede arbejderpartier, og hvorledes skulle de forholde sig til fagligt arbejde? Måske skal denne mangel forklares med, at Samvirket blot var et "kartel", men i så fald var det stadig kun en diskussionskreds, som næppe behøvede et stort program. Det er også bemærkelsesværdigt, at der intet står om, hvilken rolle Samvirket skulle spille i bestræbelserne på at samle de socialistiske elementer. Der står heller ikke noget om, hvad man kunne gøre for at få kontakt til oppositionelle uden for København, eller om der var særlige områder, hvor en fælles politik skulle markeres.

Programmet blev i slutningen af april tiltrådt af de to grupper, og herefter må spørgsmålet have været, hvad der så skulle ske. Den syndikalistiske gruppe kunne næppe bidrage meget til arbejdet, da den internt havde store problemer. Initiativet må derfor have været overladt til den kommunistiske gruppe, hvor trotskisterne udgjorde flertallet. I virkeligheden var der ikke ændret så meget, siden Moth fremsatte sin kritik af den manglende aktivitet, for det var atter op til den trotskistiske gruppe, hvad der skulle ske.

Trotskisterne arbejdede nu på to fronter. Samtidig med at de støttede samarbejdet i Socialistisk Samvirke, arbejdede de stadig for dannelsen af 4. internationale. Det fremgik af en erklæring på ni punkter, som de udsendte i forbindelse med Samvirkets omorganisering (38). De skrev her, at det var en svaghed, at det ikke var blevet afklaret, om Internationale Kommunister støttede 4. internationale. De ville deltage i det praktiske arbejde inden for IK, men Leninistisk Arbejdsgruppe ville blive opretholdt som "4. internationales retning" inden for IK (d.v.s. som en fraktion), og de ville arbejde for, at IK blev tilsluttet 4. internationale. I stedet for bladet "4. Internationale" (som efter overenskomsten skulle ophøre med at udkomme), ville LAG sælge det norske blad Oktober i Danmark.

Det er tydeligt, at denne organisatoriske labyrint var et forsøg på at tilpasse de entristiske erfaringer til forholdene i Socialistisk Samvirke: Leninistisk Arbejdsgruppe skulle være en trotskistisk fraktion i Internationale Kommunister, som igen skulle udgøre den ene halvdel af Socialistisk Samvirke. Hele dette kinesiske æskesystem var nødvendigt, for at trotskisterne kunne acceptere at

gå ind i den "uafhængige" organisation, Internationale Kommuniste.

Sammenholdt med de entristiske erfaringer fra 1935-36 i det engelske ILP og det franske socialistparti, var situationen i Socialistisk Samvirke vendt på hovedet. I England og Frankrig var trotskisterne gået ind i masseorganisationer for at få kontakt med revolutionære arbejdere. I Internationale Kommuniste udgjorde trotskisterne imidlertid flertallet og måtte altså selv stå i spidsen for en centrisk organisation. I deres arbejde kunne de ikke længere få støtte fra bladet "4. Internationale", men denne skade var måske ikke så stor endda. Det norske Oktober var et større og bedre redigeret blad. Udover stof om norske forhold, orienterede det om internationale spørgsmål, bragte adskillige Trotskij-artikler og udgav i

LOVER STALIN!!
Sang til Socialistisk
Samvirkes 1. maj fest 1938
Tekst: Halfdan Rasmussen

Lover Stalin han er nær
når vi sjunge når vi bede -
Trotski er en farisær
der vil Sovjets folk forlede.
Hvem har smuglet søm i smørret?
Det er Trotskis søn, der gør'et!

Hvem forgifted snogene
i vor zoologisk have
hvem afspored togene
og kom gift i Gorkis mave?
Det var Trotskis tro lakajer
der kom vand i Stalins bajer.

Hvem har solgt af Sovjets jord
til de udenvældske fjender
og hvem har bedrevet hor
med vor Stalins små veninder?
Hvem kom lus i Stalins skjorte?
Det var Trotski selv der gjorde det!

Hvem var det der pusted gas
ind igennem nøglehullet
da hr. Jesov sad på dass
og faldt grågrøn om på gulvet?
Hvem har spionert for Japan?
Trotski, den fordømte laban.

Hvem har tragtet "Sovjets sol"
store Stalin efter livet,
og med dobbelt vitriol
store byers folk forgivet?
Det er tyskerdjævelen Trotski
der er mand for det komplotski.

Hvem er det der lister rundt
i de nattestille gader
og hvert eneste sekund
strør sin gift mod folkets fader?
stampet vore femårsplaner -
Det var Trotskis snu kumpaner.

Hvem er skyld i dårlig kost
og i alt for små radiser -
mus i Vorosjilovs ost
orm i æblet som vi spiser?
Hvem har tændt når kornet brænder?
Leo Trotskis sorte hænder!

Hvem har misbrugt Arne Munch,
så't sin sæd i Aksel Larsen,
drukket af Gestapos dunk
formet bollerne af farsen.
Hvem har konspirert med fanden?
Det har Trotski - hovedmanden.

Trotski er er djævelsk dyr,
inkarneret - kraft - lus,
en forhærdet, sjofel fyr,
der vil styrte vort patenthus.
Vi vil rense unionen....
(sæt en ny på grammofofonen)

LEVE STALIN - FOLKETS SØN
HANS BLOD BANKER I VORT HJERTE
STALIN I VOR AFTENBØN -
LYSET I IKONENS KÆRTE!
STALIN, GUD BLANDT ALLE GUDER,
SOVJETS STORE VÅRBEBUDER!

halfdan

et særnummer hele 4. internationale overgangsprogram (39).

Forhåbningerne om at der nu skulle komme gang i det revolutionære arbejde, blev dog ikke indfriet. Overenskomsten mellem den kommunistiske og den syndikalistiske gruppe løste ikke Samvirkets interne problemer. Samvirkets blad Spartakus udkom kun med endnu et nummer. Det indeholdt et resumé af Dewey-kommissionens beretning om anklagerne mod Trotskij ved Moskvaprocesserne. Ifølge redaktionen skulle det bidrage til den internationale arbejderbevægelses protest mod Moskvaprocesserne (40). Det viser dog samtidig, at det stadig var trotskisterne, som bidrog til at holde Socialistisk Samvirke i gang.

I mødeaktiviteten skete der et kort opsving i april. Der arrangeredes et offentligt møde med journalisten Gunnar Leistikow, der havde været Social-Demokratens korrespondent i Spanien og et andet møde med den kulturradikale journalist Ellen Hørup, der talte om emnet "Hvornår får vi krig". Dette sidste møde havde Marie Nielsen fået i stand. Et sidste vidnesbyrd om Socialistisk Samvirke er en festavis fra 1. maj 1938, som bl.a. indeholder Halfdan Rasmussens vise "Lover Stalin han er nær" om Moskvaprocesserne. Af festavisen fremgår, at udover de gamle kendinge fra LAG, Poul Moth, Tage Lau, Kurt Meyer og Georg Jungclas, var de aktive fra den syndikalistiske gruppe Alfred Møller, Alfred Mogensen og Halfdan Rasmussen. Hvor længe Syndikalistisk Samvirke formelt bestod vides ikke, men den syndikalistiske ungdomsgruppe gik i opløsning allerede i løbet af sommeren. Herefter var der kun trotskisterne tilbage.

Grundideen i Socialistisk Samvirke var, at der kunne eksistere forskellige opfattelser blandt de revolutionære, og at det var fremmende for den revolutionære bevægelse, at disse meninger kunne brydes - ganske som det havde været tilfældet i den kommunistiske bevægelses første år. Dermed var Socialistisk Samvirke ved sin blotte eksistens en udfordring til den monolitiske opfattelse, som nu herskede i DKP. De muligheder, som lå heri udnyttede Samvirkets ledelse imidlertid meget dårligt. Spartakus blev ikke bladet, hvor oppositionsgrupperne kom i dialog med hinanden, således som det var lykkedes i Clarté for de intellektuelles vedkommende. Tværtimod viste episoden med det første nummer af Spartakus (hvor Chr. Christensen trak sig ud i protest), at arbejdsudvalget ikke formåede at

løse sin opgave. Dertil kom, at der øjensynlig manglede en dynamisk ledelse. Alfred Kruse havde været initiativtager og blev også formand for Samvirket, men i lange perioder synes han at have været helt passiv. Alligevel var oppositionsgrupperne interesserede i at støtte ideen om fællesaktiviteter. Hver for sig var de isolerede, og de regnede med, at de sammen kunne løfte sig ud af denne isolation, således at der kunne skabes grobund for større indflydelse i arbejderklassen.

Kort efter Samvirkets omdannelse beklagede Jungclas overfor 4. internationales sekretariat, at Samvirket endnu ikke var kommet ud af stedet. En af de grupper, som efter Jungclas' vurdering havde evnerne, var Boserupgruppen. Den havde både økonomiske ressourcer og velskolede medlemmer, men på trods af at de 2-3 gange havde haft chancen for at komme i forbindelse med "arbejderelementer", var de blevet stående ved studenterpolitikken. Den syndikalistiske gruppe havde efter hans vurdering været udtryk for en egentlig arbejderopposition, men var nu organisatorisk død. Jungclas mente, at det nu var vigtigt at samarbejde med de syndikaliister, der var tilbage efter opløsningen, fordi disse medlemmer stadig havde nogen indflydelse i fagbevægelsen (41). Man foretrak at samarbejde med de fagligt oppositionelle, som endnu var tilbage i den syndikalistiske gruppe, fremfor at kræve deres øjeblikkelige stillingtagen til spørgsmålet om 4. internationale - det ville have ført til total isolation.

Trods alle taktiske hensyn havde Leninistisk Arbejdsgruppe fået mere politisk profil. Den fortsatte deltagelse i Socialistisk Samvirke var udtryk for, at LAG ønskede at styrke de politiske kræfter, som erkendte, at den kommunistiske bevægelse ikke længere førte en revolutionær politik. LAG prægede arbejdet i Socialistisk Samvirke med det trotskistiske syn på de internationale spørgsmål: Kominterns fejlslagne politik i Spanien og Kina, Kominterns manglende evne til at bekæmpe fascismen, spørgsmålet om de demokratiske rettigheder osv. Dette var diskussioner, som næppe nåede ud over en snæver kreds af sympatisører, men i oppositionelle kredse var det nu trotskisterne, som teoretisk havde noget at tilbyde: de havde hele tiden forudsagt, at folkefrontspolitikken ville føre til et katastrofalt

tilbageslag i Spanien og Frankrig. Samtidig havde de et bud på, hvorledes den internationale arbejderbevægelse påny kunne samles til revolutionær kamp, nemlig under en kommende 4. internationale. LAG havde således sin styrke i en sammenhængende politisk opfattelse.

Splittelsen og Internationalt Kommunistisk Parti

Set i international målestok var den isolation, som den trotskistiske bevægelse havde været i, ved at aftage i midten af 1938. Moskva-processerne og den interne partikamp i Sovjetunionen var ikke længere kun rettet mod venstreoppositionen. Også højreoppositionen og Stalins egne tilhængere blev nu ramt. I Spanien havde det hemmelige sovjetiske politi forfulgt såvel højre- som venstreoppositionelle. Nogle havde undgået at blive henrettet, f.eks. Åge Kjelsø. Efter sin hjemkomst fortalte han på møder om, hvorledes mange var blevet ofre for opdigtede anklager (1). Dette var med til at nedbryde tilliden til Komintern i kommunisternes egne rækker og i kredse, de samarbejdede med. Den mistanke, som havde klæbet til trotskisterne om, at de stod i ledtog med terrorister og fascister, begyndte at svinde.

Folkefrontspolitikken havde vist sig ude af stand til at dæmme op for fascismen og den truende krig. I Spanien var Francos tropper ved at sejre over en splittet folkefront. Østrig var blevet indlemmet i Nazityskland, uden at de demokratiske stater havde gjort noget, og den nazistiske ekspansion fortsatte, idet Tyskland gennem Münchenaftalen fik Englands og Frankrigs godkendelse til at indlemme de sudeertyske områder af Tjekkosllovakiet. Det samme Frankrig, som i 1935 var gået i spidsen med folkefrontspolitikken for at bekæmpe fascismen, var nu ude af stand til at støtte arbejderbevægelsen i en del af Tjekkosllovakiet. Folkefrontspolitikken mangler kunne næsten ikke demonstreres tydeligere. Leninistisk Arbejdsgruppes muligheder for at forholde sig til denne udvikling var ikke store. Gruppen havde ikke sit eget blad og den faldende aktivitet i Socialistisk Samvirke kunne ikke vendes i positiv retning.

Spørgsmålet blev derfor, om trotskisterne fortsat skulle arbejde i den "uafhængige" gruppe Internationale Kommuniste (og prøve at trække nogle arbejdere til den), eller om de påny skulle danne en

gruppe med et klart tilhørsforhold til 4. internationale. Spørgsmålet blev aktuelt fordi en international stiftelseskonference for 4. internationale skulle afholdes i efteråret 1938. Ingen fra den danske gruppe skulle deltage i konferencen, men det må have rejst spørgsmålet om tiden nu var inde til atter at danne en selvstændig trotskistisk gruppe. Emigranterne var imidlertid stemt for at fortsætte i Internationale Kommunister, hvorimod Mothfolkene ønskede en ren trotskistisk gruppe.

Inden den interne diskussion herom var afsluttet, kom uenigheden mellem de to fløje åbent frem, idet Mothfolkene på eget initiativ indkaldte til en ekstraordinær generalforsamling i Internationale Kommunister med ét eneste punkt på dagsordenen. Det var et forslag om at ændre Internationale Kommunisters vedtægter, så det klart kom til at fremgå, at IK var tilsluttet 4. internationale. For Moth var der ikke tvivl om, hvilken konklusion der skulle drages af forsøget med Socialistisk Samvirke: det havde været en fejl, så nu måtte man gå tilbage til en "klar" politisk linie og erklære sig tilsluttet 4. internationale. Efter Moths opfattelse kunne enhver arbejder kalde IK-erne "splittelsesmænd", så længe de ikke gik ind i en international organisation. London-bureauet kunne det ikke være, da det efter Moths mening støttede en centrisk politik, der ikke adskilte sig fra andre venstresocialdemokratiske retninger. Altså måtte det være 4. internationale (2).

Moths ændringsforslag dækkede ikke over nogen politisk udvikling eller aktivitet i IK, og var helt urealistisk, alene inspireret af, at 4. internationale skulle dannes samme måned. Først og fremmest så Moth ikke i øjnene, at det ikke havde været muligt at få blot antydning af indflydelse på de revolutionære strømninger i arbejderbevægelsen med den politik, LAG tidligere havde ført.

Emigranterne tog på denne baggrund det lange ulmende opgør med Moth og afviste hans forslag, fordi det gik på tværs af deres langsigtede bestræbelser. De ønskede at opretholde Internationale Kommuniste som et forum, der kunne fastholde syndikalister og enkeltpersoner fra Socialistisk Samvirke. Moths forslag ville efter emigranternes vurdering være ensbetydende med, at IK blev sprængt, fordi en del medlemmer ikke støttede de trotskistiske synspunkter.

Rudi Singer, Kurt Meyer og Jungclas udarbejdede sammen med et af de danske medlemmer, Georg Borg Hansen, et svar (3). De skrev her, at Moths ændringsforslag var en tom demonstration. Arbejdet i Leninistisk Arbejdsgruppe havde været sterilt, udygtigt og uden udviklingsmuligheder, så i stedet måtte man forsøge at opnå resultater gennem Internationale Kommuniste. Mothfolkene burde efter deres mening ganske enkelt ikke være ledende i en eventuel ny trotskistisk organisation, og Moths ændringsforslag betragtede de som et "kup", der havde til formål "at genoplive LAGs sterilitet". Mothgruppen havde svigtet, "da den blev stillet over for konkrete opgaver". Dens politik var "en blanding af centrisk-anarkistiske almindeligheder, den havde stalinistisk tendens, og den forkastede principielt den demokratiske centralisme". Endvidere angreb de Mothgruppen for at repræsentere "en stereotyp gentagelse af abstraktioner", som ikke kunne fremme 4. internationales anseelse, men tværtimod kompromittere den. Trods denne kritik viste det sig, at Mothfolkene kunne skaffe flertal for deres ændringsforslag. Emigranterne kom i mindretal på generalforsamlingen og trak sig herefter ud.

Efter vedtægtsændringen videreførte Mothfolkene arbejdet fra Leninistisk Arbejdsgruppe, nu blot under navnet Internationale Kommuniste og uden støtte fra emigranterne. Gruppen ønskede, at "genoplive" Leninistisk Arbejdsgruppe og begyndte på ny at udsende bladet "4. Internationale". Første nummer kom i november-december, og heri redegjorde gruppen for hvad den betragtede som "den lange pause i arbejdet": "Det forsøg vi gjorde med samarbejde med kammerater, der ikke var tilsluttet 4. internationale, hvor vi strakte os meget langt for at nå til en forståelse, viste sig kun at virke til at lægge en død hånd på hele organisationens arbejde. Kun et konsekvent program, som man ikke alene har for sig selv privat, men også åbent agiterer for, kan give den revolutionære bevægelse styrke og fremgang (4)".

Det skulle dog snart vise sig, at et "konsekvent program" ikke var midlet til at løse de hidtidige problemer. Artiklerne i bladet handlede - som tidligere - om den internationale kommunistiske bevægelse og Stalins politik, og det lige så abstrakt som tidligere. I en artikel om den truende krig opfordredes danske arbejdere til at

danne forsvarskomiteer og derved skabe en revolutionær situation. Arbejderne skulle vende fædrelandskrigen til borgerkrig: "Tænk (...) på arbejderne i Barcelona, der d. 19. juli 1936 næsten våbenløse stormede kasernerne og jog fascisterne ud. Tænk på Karl Liebknechts ord: Hovedfjenden står i dit eget land! (5)".

Bladet skrev, at organisationen var inde i stor fremgang, og i januar 1939 besluttedes det at omdanne sig til et parti, Internationalt kommunistisk Parti, med lokalafdelinger på Nørrebro, Vesterbro og Østerbro i København, samt en afdeling i Roskilde. Gruppen skrev, at reorganiseringen i september havde medført så stor tilgang, at den gamle organisations rammer var sprængt. Ude i verden havde det vist sig, at arbejderklassen manglede en konsekvent revolutionær ledelse, og derfor måtte der skabes revolutionære partier med tilknytning til 4. internationale: "Vi opfordrer derfor alle arbejdere, der har indset Socialdemokratiets og stalinisternes fallit, om at melde sig til arbejde hos os (6)".

Mothgruppens holdning til politik blev dog ikke mere konkret af den grund. I en rundskrivelse til alle udenlandske sektioner af 4. internationale kritiseredes Socialdemokratiet for at være slået ind på "socialpatriotismens vej", og DKP karakteriseredes som endnu mere socialpatriotisk (7). Men hverken her eller andre steder hørte man noget om, hvilke initiativer der skulle tages i den aktuelle situation. Det nye parti havde rekrutteret nogle medlemmer fra en af de tilbageværende antifascistiske kampgrupper, men hvis man gætter på, at det blot drejede sig om en håndfuld nye medlemmer, er det nok ikke ved siden af. Partidannelsen var helt ude af proportioner med virkeligheden, og Tage Lau har siden udtrykt det således: "Vi var lige nok til at udnævne en org-leder, en agit-prop-leder osv. (8)". Emigranternes kritik af Mothfolkene som "opblæste" holdt stadig. Først og fremmest var der ingen løsning på det grundlæggende problem, isolationen fra de fagorganiserede arbejdere. Gruppen kunne ikke ændre dette. Den videreførte i stedet blot den aktivistiske linie fra de antifascistiske kampgrupper, men den form for aktivisme var ikke svaret på tidens problemer.

I sommeren 1938 havde den internationale situation været meget spændt og regeringen indførte øget militært beredskab. En udløber af

dette var en mørklægningsøvelse i Roskilde. Denne øvelse protesterede Internationale Kommunister imod. Et af de nye medlemmer, Knud Norrgård, havde indkaldt til protestmøde og havde selv demonstreret mod øvelsen ved at lade sin bolig være fuldt oplyst. Internationale Kommuniste så denne protest som et led i kampen for de demokratiske rettigheder. Knud Norrgård fik en straf for sin aktion (9).

En anden opgave var kampen mod nazister og andre højreorienterede tendenser, der - som gruppen allerede havde sagt i SAUs tid - skulle bekæmpes gennem fysisk, politisk og faglig kamp. 19. marts 1939 var gruppen i Idrætshuset for at splitte et nazimøde. 20. marts var medlemmerne i regulært slagsmål med mødedeltagere ved et møde med den stærkt højreorienterede Pürschel og hans nydannede parti Nationalt Samvirke. 22. marts modtog Tage Lau et anklageskrift for at have "besudlet" konservative valgplakater med maling. 25. maj påbegyndte Lau afsoningen af et 11 dages fængselsophold, fordi han havde kaldt en politimand for fascistsvin. Disse øjebliksbilleder viser, at gruppen stod for en meget aktivistisk linie. Eksemplerne bygger på papirer i Tage Laus besiddelse og giver nok kun en antydning af gruppens samlede indsats på dette område.

Den faglige situation forholdt gruppen sig også til, men kun på det propagandistiske plan. Overenskomstforhandlingerne i 1938 havde været de hidtil mest centraliserede. Der var vedtaget to-årige overenskomster i modsætning til de sædvanlige et-årige. I foråret 1939 blev overenskomsterne for et par fagområder ophøjet til lov. Gruppen mente, at fagforeningerne underlagde sig Socialdemokratiet og regeringen, og kritiserede De samvirkende Fagforbund for passivitet under overenskomstforhandlingerne. Gruppen mente ikke, at man skulle acceptere, at fagforeningerne sank ned til at blive rene forsikrings- og understøttelseskasser. Derfor lå der en række opgaver her: man skulle bekæmpe septemberforliget, arbejde for at oprette fabrikskomiteer og kæmpe for en radikal ændring af arbejdsløshedsunderstøttelsen. De uorganiserede arbejdsløse opfordredes til at organisere sig for dermed at tiltvinge sig ligeret.

Foråret 1938 var desuden præget af en grundlovsafstemning. En af Socialdemokratiets mærkesager havde i mange år været at få afskaffet landstinget, fordi det virkede som bremseklods på reformer. Det var

nu lykkedes at få en ny grundlov uden landsting til folkeafstemning, men forslaget faldt med en snæver margin. Internationalt kommunistisk Parti var meget kritisk over for grundlovsforslaget og mente, at den nye grundlov kunne bruges til at hjemle forbud mod marxistiske partier. Derfor burde man stemme nej (10).

Som det ses, forholdt IKP sig ganske aktivt til de aktuelle begivenheder, men spredningen i emner var for stor. Der savnedes en prioritering, således at gruppen koncentrerede sig om områder, hvor det ville være muligt at vinde indflydelse. På den baggrund kan det ikke overraske nogen, at det totalt mislykkedes at optræde som alternativ til DKP. Ved folketingsvalget i foråret 1939 fik DKP en ganske pæn valgfremgang ved at få 40.000 stemmer. Det skete samtidig med at Socialdemokratiet for første gang mistede stemmer (30.000). Valgets resultat blev ikke diskuteret i gruppens blad, men det må have givet anledning til alvorlige overvejelser. Folkefrontspolitikken gav DKP øget opbakning. Kritik af Kominterns politik vandt ikke gehør.

Fra sommeren 1939 hører vi ikke mere til Internationalt kommunistisk Parti.

Samling om Revolutionære Socialister

Medens Mothgruppen omdannede Internationale Kommunisten til et politisk parti, søgte emigranterne at vedligeholde og udbygge de kontakter, som var skabt gennem Socialistisk Samvirke. Emigranterne var ikke selv med i nogen organisation, men kaldte sig i midten af 1939 for "Propagandagruppen for 4. Internationale". Selve Samvirket eksisterede ikke længere, men der bevarede et diskussionsforum, hvor de syndikalister, som var tilbage, efter at Fagoppositionens Sammenlutning var gået i opløsning var med.

Inden for selve FS var tidligt opstået et generationsskel mellem de yngre medlemmer, som var aktive i fagoppositionelt arbejde og de "gamle", som havde været med i syndikalismens storhedstid. De yngre følte, at de måtte trække hele læsset med f.eks. at sælge FSs blad, medens de gamle fortsatte det oppositionelle arbejde i fagforeningerne. I betragtning af tidens problemer følte flere af de unge, at

opgaverne i FS var for begrænsede, og i længden kunne de ikke fastholdes. Derfor begyndte f.eks. Økonomisk Lighedsgruppe at interessere sig for at samarbejde med trotskisterne.

I sommeren 1937 var FSs blad kommet i så store økonomiske vanskeligheder, at det måtte holde en ufrivillig pause på 2 1/2 måned. Først efter en "økonomisk rekonstruktion", hvor de svenske syndikallister indskød flere tusinde kroner, kom bladet i gang igen (1). I oktober-november var Arbejdet påny i økonomiske vanskeligheder, og samtidig forværredes forholdet mellem Chr. Christensen og de øvrige ledende FS-ere. Da Chr. Christensen i protest meldte sig ud af Socialistisk Samvirke, trak han sig også ud af FS. Han nedlagde sin redaktørpost og forlod i vrede København for at bosætte sig i Høsterkøb i Nordsjælland. I et brev kritiserede han det lave aktivitetsniveau. Med en modificering af sandheden blev det i Arbejdet meddelt, at Chr. Christensen havde nedlagt hvervet på grund af sygdom.

Kort efter mistede FS endnu et af sine erfarne medlemmer, da Lauritz Hansen trak sig helt ud efter et sammenstød med Ivar Stendahl (2). Det var nu kun et spørgsmål om måneder, før man kunne se begyndelsen til enden for FS. Alfred Mogensen blev redaktør af Arbejdet, men efter at have kæmpet sig igennem med et stadig mindre blad, ophørte det med at udkomme i foråret 1938. Det var på dette tidspunkt, at Syndikalistisk Ungdomsforbund og Internationale Kommunisten indgik samarbejdsaftalen i Socialistisk Samvirke. Efter bruddet med Mothfolkene havde emigranterne uformel forbindelse med de resterende medlemmer af Syndikalistisk Ungdomsforbund, bl.a. ved at opretholde Samvirket så længe som muligt. Siden fungerede Alfred Püschl som bindeled, idet han i 1939 meldte sig ind i den syndikalistiske gruppe, hvor han var med et års tid.

En anden gruppe, som emigranterne via Socialistisk Samvirke fik et tæt samarbejde med, var medlemmerne af den nu opløste Metzgruppe. Den holdt stadig sammen også efter at den havde brudt med Metz i efteråret 1938 (se afsnittet "Metzgruppen (Spartakus)"). Denne kreds bestod af bl.a. Niels Jacobsen, Bruno Nielsen, Hjalmar Püschl, Grethe Hoppe, Grethe Geisler, Knud Ellegaard og Kaj Andersen. Nogle af dem dannede et kollektiv på Nørrebrogade, som blev et nyt poli-

tisk samlingssted (3). Her kom de tyske emigranter ofte, og det udviklede sig efterhånden til et tæt samarbejde. Disse folk fra Metzgruppen kom fra et helt andet socialt lag end Mothfolkene. Medens Mothfolkene med deres bevidst "anti-etablerede" indstilling stod uden for arbejderklassen, levede de fleste af beboerne i Nørrebrogadekollektivet en normal social tilværelse, lagde deres kræfter i fagforeningsarbejde o.s.v.

Resultatet af det løse samarbejde blev, at man i efteråret 1939 dannede gruppen Revolutionære Socialister, baseret først og fremmest på Nørrebrogadegruppen. Mothgruppen var nu efter den mislykkede partidannelse igen interesseret i at samarbejde med de øvrige, men blev foreløbig holdt i udkanten og spillede ikke længere nogen fremtrædende rolle. Det var nu andre danskere som tegnede synspunkterne udadtil. Grethe Hoppe har forklaret: "Jungclas samarbejdede med Mothgruppen og Nørrebrogadegruppen hver for sig. Det var som om han var to steder, forsøgte at skabe noget hver for sig. Der var ikke tale om, at han spillede dobbeltspil el. lign. (4)"

Der kan næppe være tvivl om, at emigranterne betragtede Nørrebrogadegruppen som kernen i den nye organisation og regnede med at kunne overvinde de hidtidige sekteriske svagheder. Med dannelsen af Revolutionære Socialister lykkedes det således for første gang at danne en dansk trotskistisk gruppe med et realistisk præg og med faglige kontakter. Revolutionære Socialister blæste sig ikke op som en organisation eller et parti, men netop kun som en gruppe, der skulle tiltrække og støtte kritisk indstillede socialister og danne udgangspunkt for deres politiske indsats.

Den nye gruppe viste sig at være en frugtbar ramme for arbejdet, og efterhånden blev den sammenligningsvis ret stor, bestående af de tidligere Metzfolk, emigranterne og Mothfolkene. Blandt emigranterne var de mest aktive: Jungclas, Kurt Meyer, Rudi Singer, Alfred Löwenthal og Martin Hörtz (døknavn Thomas). Thomas var kommet til Danmark meget sent, og var med sin langvarige illegale virksomhed i Nazityskland en erfaren arbejdskraft. Derudover lykkedes det i 1939-40 at vinde nogle nye danske medlemmer for gruppen, deriblandt John Andersson, Børge Trolle og Jacob Vedel-Petersen, som enten havde arbejdet oppositionelt i DKU og DKP eller havde lagt kræfter i

entristisk arbejde i DSU.

For til fulde at forstå de politiske betingelser i efteråret 1939 efter udbruddet af 2. verdenskrig må man erindre, at hele den internationale arbejderbevægelse led et voldsomt tilbageslag. I Spanien var kampen mod fascismen slut. Folkefrontspolitikken havde lidt nederlag overalt, også DKP opgav den. I de sidste dage af august inden 2. verdenskrig, indgik Tyskland og Sovjetunionen en ikke-angrebspagt og en hemmelig aftale om deling af Polen. Herefter tog DKPs politik en drastisk vending, idet partiet udpegede England og Frankrig som ansvarlige for krigen. Socialdemokratiets sympati lå hos England og Frankrig. Hele DKPs antifascistiske arbejde blev overskygget af disse nye problemer, og omvæltningen virkede desillusionerende på medlemmerne. DKP var i foråret gået frem ved folketingsvalget på grund af det antifascistiske engagement, men efter den tysk-sovjetiske pagt blev det isoleret.

Også den internationale socialdemokratiske bevægelse var præget af arbejderbevægelsens krise. I maj 1939 ophørte Socialistisk Internationale reelt på trods af at der netop nu mere end nogensinde var brug for, at arbejderbevægelsen stod sammen for at hindre udbruddet af en ny verdenskrig. I stedet gik de enkelte socialdemokratier ind for nationale løsninger på deres landes sikkerhedspolitiske problemer, f.eks. den danske neutralitetspolitik over for de krigsførende magter.

Trotskisterne var ikke uforberedte på krigsudbruddet og på at det ville medføre en krise for arbejderbevægelsen. De havde den nyligt stiftede 4. internationale at støtte sig til, og Trotskij havde i utallige artikler forudsagt, at folkefrontspolitikken ville bryde sammen på grund af indre modsætninger og ikke ville kunne udgøre noget værn mod fascismen. Nogle måneder før verdenskrigens start havde han skitseret de organisatoriske opgaver, som han mente 4. internationales sektioner skulle tage op: arbejde oppositionelt inden for de kommunistiske partier, arbejde for at få fodfæste i fagforeningsarbejde og forberede sig på, at de revolutionære organisationer ville blive forbudt i de demokratiske krigsførende lande (5).

Revolutionære Socialister benyttede i første omgang det norske

blad Oktober til støtte for arbejdet, idet bladet havde en sektion med dansk stof. I artiklen "Det danske bourgeoisi forbereder sig på krigen", skrevet en måned efter krigsudbruddet, krævede gruppen bl.a. beskyttelsesforanstaltninger, der kunne sikre civilbefolkningen, hvis krigen skulle brede sig til Danmark (6). Denne holdning var en ganske anden end den, Mothfolkene året forinden havde haft, da de støttede protestaktionen i Roskilde mod mørklægningsøvelsen. Situationen havde også ændret sig i mellemtiden. Allerede på en af krigens første dage havde en engelsk flyver ved en fejltagelse nedkastet bomber over Esbjerg, og fire mennesker var blevet dræbt.

Snart efter begyndte gruppen at udgive sit eget lille duplikerede blad "Klassekamp". Det faglige arbejde koncentreredes nu ikke længere om de arbejdsløse, men om de fagorganiserede arbejdere. Ganske vist var der stadig arbejdsløshed, men krigen medførte en vis konjunkturopgang og en vækst i byerhvervene - og dermed et fald i arbejdsløsheden. Den var derfor ikke længere det altdominerende problem. Gruppen satte i stedet kræfterne ind på det oppositionelle arbejde i fagbevægelsen. Her agiterede gruppen for, at de forskellige spredte oppositionsgrupper burde finde sammen om en revolutionær politik (7).

Det vigtigste problem på det faglige område var, at overenskomstforhandlingerne i efteråret 1939 var blevet rykket et halvt år frem med henvisning til den netop udbrudte krig. Forhandlingerne resulterede i uændrede overenskomster til gengæld for en pristalsregulering. Revolutionære Socialister mente, at den fremrykkede overenskomst alene var afsluttet for at sikre arbejdsfred, og fordi borger-skabet drømte om en ny "gullasch-periode" som under 1. verdenskrig. Der var ganske vist indført priskontrol, og ifølge overenskomsten skulle lønnen reguleres af et nævn, men gruppen så ingen garanti for at reallønnen ikke ville fortsætte med at falde. I stedet for statslig priskontrol pegede RS på krav om arbejderkontrol med produktionen og afskaffelse af "forretningshemmeligheden", for som det hed: kampen for lønforhøjelser er tæt forbundet med kampen for kontrol med den kapitalistiske produktion (8).

Specielt var gruppen optimistisk med hensyn til de fremtidige muligheder for fagligt oppositionsarbejde, idet der var afgivet

proletarer fra alle lande foren jer i

xxx xx xxx xxx xxx xxx xxxxxx
 xxx xx xxx xx xx xxx xxx xxx
 xxx xx xxx xx xx xxx xxx xxx
 xxxxx xxx xx xx xxx xxx xxxxxx
 xxxxx xxx xxxxxxxxxxx xxx xxx xxx
 xxx xx xxx xx xxx xxx xxx
 xxx xx xxxxx xx xx xxx xxx xxxxxx
 xxx xx xxx xxxxx xxx xxx
 xxx xx xx xx xxxxx xxxxx xxx xx
 xxx xx xx xx xxx xx xx xxx xxx xx
 xxxxx xx xxx xxx xxx xxx xx
 xxxxx xxxxxxxxxxx xxx xxx xxxxxx
 xxx xx xx xx xxx xxx xxx
 xxx xx xx xx xxx xxx xxx

Udgivet af: nummer 4.

"Revolutionære Socialister" - tidskrift 4. Internationale

STALIN-HITLER PAGT OG BREST-LITOVSK FRED

Det er blevet mode blandt saavel tilhængere som modstandere af Stalin-Hitler-pagten at sammenligne den med fredsslutningen i Brest-Litovsk i 1918. De franske nationalister var de første der raabte: et nyt Brest-Litovsk! For disse herrer drejer det sig om at identificere Stalin med bolsjevismen for paa denne maade at svække mas-sernes tiltro baade til ham og til kommunismens ide. Men paa den anden side opdagede de stalinistiske bladmaend et redningsanker i denne sammenligning, efter at de ogsaa havde sluet denne den mest pebrede af alle retter som den ubegribelige kok i Kremi endnu har tilberedt og overvundet deres fordejlighedsvanligheder. Disse folk har jo altid levet af at snykke Stalins snavsede handlemaade med Lenins anseelse for derved at give det udseende af at Stalins handlinger er paa højde med Lenins. Men selvom denne sammenligning ogsaa kan have en viss agitatorisk værdi for de franske nationalister og Stalins købte skri-

Det lille blad "Klassekamp" som Revolutionære Socialister udsendte i vinteren 1939-40 var domineret af diskussioner om den tysk-sovjetiske pagt.

60.000 nej-stemmer ved urafstemningen om overenskomstresultatet. Det skulle give basis for en faglig opposition: "Derfor! kampen fortsætter. 60.000 stemmer er et grundlag der giver udtryk for en opposition mod overenskomsten. Den aktuelle opgave er at samle en fast kerne, der kan give oppositionen et program. De vigtigste krav er i dag: "Fuld erstatning for prisstigninger. Arbejdernes overtagelse af priskontrollen. Månedlig udligning med tilbagevirkende kraft. Lige løn for lige arbejde(9)".

Gruppen tog selv aktivt del i dette arbejde i den københavnske fagbevægelse og var med til at opbygge oppositionsgrupper i lærlingebevægelsen, i Metals Afd. 15, hos murerne, hos malerne og hos tobaksarbejderne (de to sidstnævnte steder i samarbejde med syndikalisterne). Desuden arbejdede gruppen oppositionelt i HKs Statskontorafdeling (10). Oppositionsarbejdet fortsatte ogsaa efter den tyske besættelse.

Mulighederne for at arbejde entristisk i DKP var små, men gruppen rejste i Klassekamp de internationale problemer, som ogsaa dominerede

DKPs interne diskussioner. Bladet tilbageviste DKPs vurdering af den tysk-sovjetiske venskabspagt. DKP fremhævede, at venskabspagten var en genial udenrigspolitisk manøvre af samme karakter som bolchevikernes ensidige fredsslutning med Tyskland i 1918. Klassekamp mente derimod, at Stalin videreførte zar Alexander den førstes og Nikolaj den blodiges politik - og ikke Lenins! (11).

En mere konkret stillingtagen til Sovjetunionens udenrigspolitik blev nødvendig efter at Sovjetunionen havde angrebet Finland for at aftvinge finnerne landeafståelser. Den finsk-russiske krig rejste en vældig sympatistemning for Finland i de nordiske lande, hvor der blev iværksat støtteindsamlinger m.m. Revolutionære Socialister indtog et mellemstandpunkt, idet gruppen ikke ville støtte den finske regering. Gruppen mente, at den følelsesladede kampagne i de skandinaviske lande til støtte for Finland ikke var i den finske arbejderklassens interesse. Gruppen var derfor mod Finlandsindsamlingen (12). På den anden side mente RS, at Sovjetunionens angreb på Finland var i Tysklands interesse. Følgelig måtte de sovjetiske tropper trækkes ud af Finland. Selv om Sovjetunionen direkte blev genstand for et imperialistisk angreb, kunne gruppen ikke støtte en sovjetisk sejr i Finland, men fordrede en fred uden annekationer og erstatninger (13).

Gruppen har dog nok været i en situation, hvor den var presset af den stærke sympati for Finland, som også deltes af brede kredse i arbejderbevægelsen. Nogenlunde samtidig udgav den Trotskijs artikel "USSR i krig", hvor andre synspunkter gjorde sig gældende. Trotskij skrev her, at man måtte slutte op om Sovjetunionen, hvis landet blev inddraget i verdenskrigen, men parolerne måtte formuleres på en sådan måde, "at arbejderne klart kan forstå, hvad vi forsvare, USSR (den statslige ejendom og planøkonomien) og mod hvem vi fører en ubarmhjertig kamp (det parasitære bureaukrati og dets Komintern) (14)."

I november afholdtes et møde, hvor Tage Lau indledte om "Det nationale spørgsmål". I december arrangeredes en møderække med Alfred Kruse om Ruslands udenrigspolitik. De enkelte emner var "De engelsk-russiske fredsforhandlinger og deres forspil", "Den tysk-russiske venskabspagt" og "Den tysk-russiske pagt i praksis" (15).

Kruses foredragsnoter er bevaret og heraf kan man se, at han lagde vægt på, at pagten var en "definitiv likvidering af enhedsfronten". Endvidere havde han som stikord noteret bl.a.: "splittelse i arbejderbevægelsen; desillusionering og desorganisation... stalinisme opfattes endnu som kommunisme (16)." Disse møder sigtede på at føre diskussionerne ind i det kommunistiske parti, men gruppen fik ingen mærkbar tilgang af desillusionerede DKP-ere. De gik først og fremmest til Clartá Kritikken af den tysk-sovjetiske pagt appellerede øjensynligt mere til de intellektuelle medlemmer af DKP og mindre til de arbejderkredse, som Revolutionære Socialister henvendte sig til.

Arbejdet i gruppen kørte videre indtil den tyske besættelse. Medlemmerne må have forberedt sig på, at arbejdet kunne komme til at foregå illegalt, idet der ikke nævnes "nye navne" i Klassekamp bortset fra Kaj Andersen. De øvrige er "gamle" kendinge, Tage Lau og Alfred Kruse. Gruppen kunne derfor uden omorganisering fortsætte under besættelsen.

Venstreoppositionen og den internationale udvikling

Efter sin egen historieopfattelse er den trotskistiske bevægelse en konsekvent og homogen politisk strømning, der har eksisteret uden ophør siden 1923. En af den internationale trotskistiske bevægelses kendte personer, franskmænden Pierre Frank (deltager i københavnermødet i 1932) skriver i sin bog om 4. internationale, at bevægelsen fødtes i 1923 da "den stalinistiske degenerering" begyndte, og at den siden har været "uadskillig fra alle store hændelser i vor epoke og i disse har garanteret den revolutionære marxismes kontinuitet (1)."

Denne opfattelse af kontinuitet og konsekvens er indgroet i hele den trotskistiske bevægelse og deles også af flere af dem, som har bidraget med mundtlige beretninger til denne bog. Dette har måttet tages i betragtning ved benyttelsen af beretningerne, idet man må regne med en stærk tendens til at tilpasse erindringerne netop denne opfattelse. Pierre Frank giver en forenklet beskrivelse af den faktiske udvikling. Venstreoppositionens organisatoriske udvikling i

30-erne var meget taktisk bestemt, og ofte må det have været svært for omgivelserne at følge med i de organisatoriske ændringer.

Trotsky blev først internationalt kendt som kritiker af den officielle politik i Sovjetunionen, efter sin udvisning til Tyrkiet. Trotskijs hovedmål var at opbygge en opposition i det sovjetiske kommunistparti. Dernæst arbejdede han på at styrke oppositionsgrupper i andre lande. De kræfter, venstreoppositionen kunne bygge på i selve Sovjetunionen, var få. Organisationerne, som sympatiserede med venstreoppositionen i Vesteuropa var endnu svagere. Om forholdene i den stærke tyske arbejderbevægelse skrev Trotsky i 1932, at det end ikke var lykkedes den trotskistiske gruppe at rekruttere blot ti virkelige arbejdere, og at gruppen bestod af intellektuelle, småborgere og pjaltproletarer, "elementer, som ikke vil anerkende disciplin (2)."

På en konference i 1930 konstitueredes "Den internationale venstreopposition (bolchevikker-leninister)", der opfattede sig som en fraktion i 3. internationale. Efter den tyske arbejderbevægelses nederlag i 1933, og især efter at Komintern havde godkendt det tyske kommunistpartis politik i månederne op til Hitlers magtovertagelse, stod det klart, at der som politisk mål måtte sættes opbygningen af en 4. internationale. Nødvendigheden heraf blev yderligere underbygget efter Kominterns omsving til folkefrontspolitikken og Sovjetunionens støtte til den kollektive sikkerhedspolitik. Da venstreoppositionen holdt en international konference i Paris 1936, var det Trotskijs forslag at danne den nye internationale omgående, men et flertal støttede ikke forslaget. I stedet nøjedes man med at tage navnet "Bevægelsen for 4. internationale".

I Danmark kendte den trotskistiske gruppe til disse diskussioner. Jungclas havde deltaget i de møder, som venstreoppositionen havde holdt i København i 1932 under Trotskijs besøg, hvor bl.a. dannelsen af 4. internationale blev drøftet. Også senere var den danske gruppe ganske velinformeret. De tyske emigranter udgjorde en "Københavngruppe" af den tyske trotskistiske gruppe Internationale Kommunisten Deutschlands og deltog i IKDs interne politiske diskussioner. Emigrantgruppen var også med i det praktiske arbejde, hvilket bl.a. fremgår af, at emigrantbladet, som blev fremstillet i Paris, også

solgtes i Danmark. 30-erne igennem oplyses abonnements- og løssalgspriser også i danske kroner. Emigrantgruppen i København førte en politik, der på alle væsentlige punkter var i overensstemmelse med den internationale trotskistiske bevægelse, og i vidt omfang blev de danske sympatisører præget i samme retning. Ifølge Knud Ellegaard arbejdede emigranterne "direkte under 4. internationale (3)."

Den første danske gruppe (som Svend Johansen ledede) kaldtes Internationale Kommunist (bolschewiker-leninister) ganske i overensstemmelse med, hvad den internationale venstreopposition i 1930 havde vedtaget at kalde sig. I 1934-35 besluttede venstreoppositionen at bruge den entristiske taktik, og snart efter begyndte også den danske gruppe at omsætte den nye taktik til de hjemlige forhold. Leninistisk Arbejdsgruppe kaldte sit nystiftede blad "4. Internationale" efter at den internationale venstreopposition få måneder forinden havde besluttet at forstærke agitationen for den nye kommende internationale. Den danske gruppe vedblev 30-erne igennem at være lille og isoleret, men i Frankrig, Belgien og USA lykkedes det trotskisterne at skaffe sig nogen indflydelse. Også andre steder fandtes trotskistiske organisationer, som ikke bare var rene isolerede sekter, f. eks. i Grækenland og i Indokina.

Stor international opmærksomhed samledes om trotskisterne på grund af Moskvaprocesserne. Partiledelsen i det sovjetiske parti satte sig i midten af 1930-erne for at udrydde oppositionen inden for partiet rent bogstaveligt. De ledende bolschevikker fra oktoberrevolutionen blev dømt og henrettet. I kølvandet fulgte en forfølgelse, som var rettet mod alle, der formodedes at have trotskistiske sympatier. Familier, hustruer, endog børn helt ned til 12 års alderen mistede livet i partiledelsens udryddelseskamp (4). Trotsky og hans søn Sedov var de eneste af de hovedanklagede, som levede uden for Sovjetunionen. Den trotskistiske gruppe i København sørgede for bevismateriale til modkampagnen, og emigranterne skrev til emigrantbladet Unser Wort om sagen. Bladet bragte også de danske socialisters protest mod processerne og Marie Nielsens åbne brev til Dimitrov. Også den anden Moskvaproces' forbindelse med Danmark blev udførligt behandlet i Unser Wort (5).

Den offentlige opmærksomhed om venstreoppositionen forstærkedes